
LA NOSTRA TERRA

REVISTA MENSUAL DE LITERATURA, ART I CIENCIES

QÜESTIONS D'ESTETICA URBANA

Sovint hem hagut de queixar-nos de la majoria de les obres públiques, que van desfigurant la característica de la nostra Ciutat per la seva manca d'orientació estètica. Hom ja tem que la seva reiterada protesta es cregui sistemàtica i obeeixi a un pla de preconcebuda intransigència absoluta. Però, què hi farem? Els ciutadans d'aquesta Ciutat tenim la desgràcia que ens facin les coses al revés d'així com nosaltres les fariem, i que el gust dels elements directius sigui contraposat al que nosaltres tenim.

Tres desastres més tenim al davant nostre: dos d'ells consumats, l'altre en vies d'ocórrer. Ens referim al pont que travessa la Riera per Santa Creu, a l'Angel col·locat a la torre d'homenatge del Palau de l'Almudaina, i al projecte d'enderrocar el baluart de Chacón.

El pont de Santa Creu era un dels ponts més bells i equilibrats de la nostra illa, i malgrat això, i malgrat d'estar entre altres dos ponts, que per la seva proximitat sembla que es toquen, no se l'ha pogut conservar, essent no solament fàcil la seva conservació respecte a la rasant, sinó un bell motiu més d'ornamentació, destinant-lo als peatons.

L'Angel del Palau de l'Almudaina ha estat reformat desencertadament i sense considerar el seu valor artístic-arqueològic. Es desconeix la història de l'art, fins i tot en els seus principis generals, i com a conseqüència la Ciutat perd el seu Angel de la Guarda.

El baluart de Chacón està en perill. El nostre Ajuntament professa l'art de la falsa geometria i no vol atendre altres raons, ni suggestions d'elevades personalitats. No considera que el dit baluart tanca magistralment el passeig de Sagrera, i que al passeig de Sagrera se li lleva, amb el baluart, la porta que s'hauria de construir si ja no la tengués. El passeig tancat, al redòs de la Llonja i del Consolat de Mar, podria ésser una de les joies més belles de la nostra Ciutat.

Es una llàstima, una vertadera llàstima i una dissort, que no hi hagi sincronisme entre el progrés de la iniciativa privada i el progrés dels elements que manegen el sentit estètic de la urb.

DEMOCRÀCIA I HUMANISME

(TEMES DE CONFERÈNCIA)

No sols aquí, sinó arreu del món, a Rússia mateix com a Catalunya, ha estat observada una mena d'antagonisme entre intel·lectuals i poble. Un autor revolucionari els considera com a "dos camps secretament enemics". S'acosten algun cop, per a parlamentar, però el tracte és un xic difícil. Ni els intel·lectuals no acabem de fiar-nos de la bona fe dels obrers, ni els obrers de la bona voluntat dels intel·lectuals.

No vull ara esbrinar qui té més culpa en la malfiança. Vull intentar només la comprensió del fet.

Tota la força de l'intel·lectual radica en la pròpia creença en la virtut de les idees com a transformadores del món. Ho confessi o no ho confessi, ell aspira a ésser guia, conductor, animador d'individus i de col·lectivitats. I aquesta ambició és per cert ben legítima a casa nostra. Obra d'intel·lectuals és, en primer terme, el nostre ressorgiment col·lectiu. No és rar, doncs, que el nostre intel·lectual estigui tot gloriós de la seva personal eficàcia. La història de la humanitat, com la història de cada poble, és la lenta conquesta de la consciència pròpia. Entre nosaltres, la iniciativa alliberadora partí de l'intel·lectual. I són encara intel·lectuals els qui sostenen, amb major eloqüència, si no amb més força la pruija santa de reconquerir-se l'ànima.

* * *

L'intel·lectual, però, sol parlar de la cultura com d'un domeny propi, com d'un clos tancat que li pertany per dret exclusiu. Quan propaga la cultura, sembla que es propagui a ell mateix. Sembla que faci una concessió als altres permetent-los que assaboreixin també les fruites del seu jardí.

Cal lluitar contra aquest concepte de la cultura, com a professió,

monopoli i missió d'una casta. Bé és veritat que aquest concepte sacerdotal de la cultura ha existit en tots els temps i en tots els pobles, de les antigues civilitzacions asiàtiques als nostres dies.

Podríem interpretar legítimament el sentit del progrés humà com una lluita cap a l'ampliació constant del nombre de posseïdors de cultura. En les tribus primitives, la ciència és el misteriós secret d'un sol. Després s'amplia a tota una corporació màgica. I després a tot un estament. La superioritat del món greco-llatí, tan ple de defectes encara, radica en el fet que ni els esclaus són totalment exclosos de la cultura. Durant gairebé mil anys, aquesta viu refugiada en els convents. El Renaixement la treu a la llum del dia. La ciència, les lletres, les arts esdevenen del domini civil; clergue i intel·lectual ja poden ésser coses distintes. L'ampliació progressa; arribem així a la Revolució i als nostres temps. L'intel·lectual ja no és servent dels poderosos, sinó conductor de multituds. La cultura s'ha difós extraordinàriament; però les "humanitats", la base de la cultura, continuen essent considerades, encara avui, àdhuc en els pobles mes democràtics, com el monopoli, que en certs casos és sacrifici, d'una classe. Costa de pensar que la cultura pugui ésser el patrimoni de l'humanitat sencera.

* * *

Els temps reclamen una passa més, decissiva. Cal que tothom pugui acostar-se a la taula de la cultura. O bé això, o bé el cataclisme rus. O bé, gaudint de la cultura, de les idees, de la ciència, el poble no es desesperarà; o bé, en la desesperança, declararà la guerra a la cultura, a la nostra, que no en tenim d'altra.

La cultura és instrument d'alliberació; representa la gran tradició de llibertat i de lluita, però és i ha estat també instrument de dominació. En nom d'una superior cultura moltes atrocitats han estat comeses. La major part dels intel·lectuals s'esmerçaren durant la gran guerra, a l'una i a l'altra banda, a justificar un crim. Per què? Perquè oblidaven l'essència de la cultura: "l'humanitat". La cultura deshumanitzada és arma de la barbàrie.

Els nous temps exigeixen això: que les humanitats no siguin inhumanes; que no siguin sols un pretext per a manar; que es satori també el poble del gust i la passió per la ciència i la sapiència, i quan s'elevi, conservi pures les seves virtuts i les superi; que l'ascensió de cadascú no sigui una deserció.

Fins ara s'havia indicat com a objecte de les humanitats el de formar directors, *élite*, caps; no, l'objecte de les humanitats ja no és de conferir privilegis: és de fer homes, homes integrals, i de conferir a cadascú la dignitat d'ésser home. No es tracta d'ésser més elegant, ni més fi, ni més docte, sinó d'ésser més comprensiu, més ric d'experiència, més respectuós, més humà.

Les noves esperances, les noves ambicions, les noves aspiracions humanes poden abeurar-se també en la font Castàlia dels vells autors. Aquells breviaris d'energia són vàlids per a tothom.

* * *

El pensament i el treball reclamen l'esforç de tots. L'esperit bufa arreu. La guspira divina pot esclatar d'onsevulla. En cadascú de nosaltres cova latent la possibilitat d'un creador. Si ja no hi ha esclaus socialment, que tampoc n'hi hagi culturalment. Ni exclusivismes de casta, ni exclusivismes de cultura.

* * *

Heus aquí com sento—amb els més joves esperits de la nova Europa—l'acostament d'Humanitats i poble.

Llegint aquest dies alguns comentaris a obres recents sobre doctrines polítiques he trobat una simptomàtica coincidència.

Deixeu-me-la explicar:

Hem passat trenta anys de descrèdit de la idea democràtica. Tractadistes, filòsofs, polítics s'han esmerçat a combatre-la. El color de la nostra època ha estat aquesta fúria contra l'Estat de dret. Els mals que patim en els països meridionals són conseqüència d'aquesta fúria, ajudada pel desencís, el desori i el caos de la postguerra.

I bé. Ens plau de constatar en la consciència de la nova joventut europea, de la que ara puja, de la que tindrà dintre deu o vint anys les regnes del poder públic, un retorn a la democràcia com a única forma jurídica de l'Estat. Renaixerà, mes fort, el principi que només la democràcia pot garantir el predomini del Dret. I voldríem esperar que, en el moment decissiu, el nostre poble no es trobés en discòrdia interna i menys en discòrdia amb la consciència europea. Un senzill esguard sobre la realitat social del nostre poble, sobre la seva constitució, les seves capacitats, les seves possibilitats,

ens indueix a creure que no té altra eixida. O triomfarà com a democràcia, o no triomfarà.

* * *

Cal advertir, però, que aquesta nova idea democràtica s'oposa, en certa manera, com a to, com a consciència, a l'esperit i als dogmes de la idea vella. No es tracta de ressucitar cossos de doctrina, en part gastats per l'us i per la crítica. Es tracta de construir de bell nou.

* * *

En primer lloc, les fórmules ja no ens acontenten. Els dogmatismes tampoc. I menys en política. Es indispensable, no cal dir-ho, posseir un sistema de coherents principis, disciplinar idees, triar els procediments. Les disposicions més generoses no basten.

Però això en política és només una part; és els fonaments, si voleu, però no l'edifici. Més clar: és la norma, però no la finalitat. Fer política no és aturar-se a fixar una sèrie de posicions mentals davant cadascun dels conflictes del nostre temps i de la nostra època. Fer política és més aviat crear fets, produir història. Fer política és essencialment acció. No avançaríem gens ni mica, si només ens preocupéssim de situar-nos. Un cop situats, bé caldrà, em sembla, realitzar algun gest contundent.

Sapiguem, doncs, que una doctrina política no és dogma; que és només mètode. Que no és una imposició, filla d'abstraccions, contrariadora de la vida pública, sinó una conducta per a regir aquesta vida pública, per a conduir-la, elevar-la, donar-li consciència, significació i objectius. La doctrina política no pot aspirar a ésser sinó un instrument per a finalitats concretes, humanes, socials. Tota mística, de dreta o d'esquerra, volent elevar massa la categoria de la política, la fa extremament perillosa. Tota mística, en política, condueix a la ferocitat, a la violència permanent, a la guerra.

* * *

Però sapiguem, també, que no sols de pa viu l'home. ¿Continuaran les democràcies modernes adorant l'ídol de la fatalitat econòmica, interpretant la història només en funció de les pures raons materials, aspirant, com a suprema ambició, a mecanitzar-se cada dia més?

Entre els mateixos socialistes ha surgit la pregunta enguniosa. Han pensat que la tendència imperant fins avui tendeix a ofegar la vida de l'esperit. No han sabut renunciar a la possessió d'una ànima, ni que sols fos mortal. Han cregut que les democràcies, per comptes d'apagar els estels, més aviat havien d'acréixer el potencial d'espiritualitat que portem tots nosaltres.

I quan s'ha tractat de donar un nom a la nova tendència no n'han trobat d'altre més escaient que aquest humanisme.

Heus aquí per on també ens posem en contacte íntim intel·lectuals i democràcia.

JOAN ESTELRICH

QUÈ N'HAVEU DONCS FET?

(DE MADAME DESBORDES-VALMORE)

HAVÍEU mon cor,
havia jo el vostre:
un cor per un cor,
tresor per tresor.

Jo el vos he tornat
—Déu sap lo que em costa;
jo el vos he tornat,
el meu no és trobat.

La fulla i la flor,
l'essència mateixa,
la fulla i la flor,
l'amor i el cor...

Què n'haveu doncs fet
de ma pia deixa?
Què n'haveu doncs fet
d'aquell do complet?

Com un pobre infant
qui no ha defensa,
com un pobre infant
nat en mal instant;

així l'heu llençat
 sens tèmer l'ofensa;
 així l'heu llençat,
 al camp desolat!

Mes, ai! que ve un jorn
 que tot té tornada;
 no hi ha a llarg jorn,
 cap temps que no torn.

Llavors vendreu vós
 a cercar posada,
 llavors vendreu vós
 las i somniós,

i estendreu la mà
 trucant a ma porta,
 i estendreu la mà:
 ningú us obrirà.

Qualcú vos dirà:
 "Fa temps que ja és morta".
 Qualcú us ho dirà!
 Mes, qui us tornarà
 el cor qui us amà?

MARIA MAYOL, trad.

CURSA FANTÀSTICA

(UNA STRANA CROCIERA)

SÓN les dues de la matinada.

Cinc vespres fa que la meva llitera resta intacta.

L'esquadreta del meu partit vigila la badia de Gaeta contra un probable atac dels torpediners adversaris i, complint la comesa que li ha estat assignada, maniobra entre Monte Orlando i Torre Scavori per tal de barrar la via que aquells han de seguir si intenten atacar la flota ancorada al port.

Els nostres son vint-i-quatre: vint-i-quatre torpediners que amb els fanals apagats llisquen silenciosos i invisibles. Cautelós eixam de bestioles a l'aguait, escampat en diversos rengles.

I van i venen sense descans, fent i desfent en idèntic temps llur marcada ruta i retrobant-se sempre, dos a dos, al mateix punt.

Ni llums ni senyes, ni roncs de sirena al creuar-se... Es absolutament necessari evitar el risc d'ésser descoberts. Un simple crit, un cop de timó, una breu tensió de nirvis al veure passar a pocs metres una massa negra vibrant i fugitiva, un "bona nit!" irònic, bescanviat entre dos comandants mig morts de son i fatiga, i via altra volta dins la foscor i la soledat.

Hom tenia llavors quatre milles de ruta lliure, vint minuts de relatiu descans, que lentament s'escolaven escorcollant la mar, fitant amb febrosa atenció la més petita ombra que fes semblant de destacar-se de la fosca, guaitant amb sobressalt qualsevol cresta d'ona que rompia amb més força que les altres i damunt la qual hom cent vegades esperava veure tallant i aguda proa llançant-se a tota màquina a través de les nostres línies.

Els parpres pesaven com si fossin de plom per l'esforç de mantenir els ulls ben oberts lluitant contra l'obsessionant desig de tancar-los, perillós desig, car si hom sucumbís a la temptació, la testa que somnolent es gronxolava al ritme dels batecs de l'hèlix cauria damunt el pit instantàniament.

—Comandant, un altre! A proa, per babord!—crida el *serviola*.....

—Timoner, alerta! Tot a estribord!

A temps esquivat l'imminent xoc, passa quasi fregant el nostre costat i dins una remorosa fragor d'aigües remogudes un cos negre i brunzent.

La nit, per un moment, cobra vida, amb les fortes pulsacions de la seva màquina, els cadenciosos cops de la seva hèlix i l'inflamat alè del petroli que dins les seves vísceres crema, mentre amb veu ensonyada ens arriba l'acostumat crit de reconeixement.

—Torpediner! Quin número?

—Donau primer el vostre—li responem nosaltres, habituats ja al paranys i astúcies de l'art bèl·lica.

Un moment de silenci.

Noranta-nou: i vós?

—Vuitanta-vuit.

—Res de nou?

—Res.

—Bona nit!

—Bona nit!

I via altra volta vers la foscor, respirant un breu moment l'acre vapor del seu petroli.

Lla baix, lluny, molt lluny, un potent raig de blanquíssima llum provinent dels reflectors de l'esquadra escombria la nit, gira, s'atura, volta, llisca per sobre el mar, cerca per ci per lla, es fixa un moment on sospita pot aparèixer qualche ombra suspecta i finalment bota amb salt gegantí a molts quilòmetres de distància.

Heus-ne ací un altre: aquest, però, molt prop de nosaltres; oscila una mica il·luminant de ple Formia, després més dèbilment Torre Foce, es detura i busca més ençà, aclareix les roques de Torre Giano i Torre Fico, s'allunya quasi apagat per damunt la mar i finalment es fon dins la fosca.

Ara en sorgeixen d'altres, a dotzenes: és un giravolt d'enlluernadors feixos de llum, que s'entrecreuen, es persegueixen i fan brillar un moment el llom de les lentes i rodoladisses ones, abans de donar dins la foscor llurs salts desconcertants.

Roques, muntanyols, cases, sorgeixen impensada, ràpida i successivament sobre el negre fons de la nit. Com paisatges d'ensomni creats per la màgica vareta d'una fada, centellegen i brillen un sols instant i, tot seguit, altra volta es fonen, engolits per les ombres.

Tota aquesta festa de llum vol dir que qualque cosa hi ha d'anormal. L'esquadra està en alarma.

Lla d'enllà de l'horitzont s'encenen lontaníssims llampecs d'invisible tempesta. Són també reflectors, però tan allunyats que la seva claror no ens arriba, i els veiem aturar-se bruscament al cel, escapçats d'un cop sec.

Provenen dels creuers i exploradors del nostre estol, igualment en estat d'alarma.

Nosaltres estem ja preparats per a llençar-nos a l'atac tan prompte veurem sortir de la densa foscúria el punt lluminós i parpellejant que ens ha de donar l'avís.

Ara el meu torpediner, després de virar baix mateix de Torre Giano, remet per vintena vegada la proa al llarg. Una llússor esblaimada i lívida, semblant al primer llustre de l'alba, il·lumina pàlidament les roques que a la Torre serveixen de peanya. Al fons, a Gaeta, fulgura la resplendent lluminària de l'esquadra.

—Un fanal vermell, pel través, a babord!— crida el *serviola*.

—Un altre!

—Un altre!

Ja hi som! Es la senya convinguda per reunir-se l'esquadreta, una vegada descobert l'enemic.

Sí, ja hi som. Com per encant, desapareix la fatiga que ens aclaparava. La tripulació tota puja a coberta, s'agrupa al meu entorn, i, disputant-se binocles i ulleres de llarga vista, fita febrilment la fosca, cap allà on han aparegut els tres rojos estels.

A l'ordre de "Endavant a tota màquina!" correspon un salt del torpediner. Crepita l'inflamat petroli dins les fornals. Endavant!

El torpediner parteix entre núvols d'escuma, fendint les ones i partint-les amb fortes empentes que fan voleiar ruixims i polsimades. Endavant a tota marxa, deixant enrera retorta cimera de negre fum, sense parar vomitada per la vibrant xemenia. Endavant, endavant contra l'invisible enemic, devorant l'espai a cops furiosos de l'hèlix que gira vertiginosa. Endavant, endavant amb els ulls esbatanats, xuclant en silenci i maquinament l'aigua salada que salta a bord i convertida per la forta velocitat en finíssima pluja ens flagella la cara.

Altres tres llums vermells; aquests prop, molt prop, i, tot seguit, una ombra que sorgeix de la foscor i pren forma; després un crit:

—Torpediner! Quin número?

És, no hi ha dubte, la per a mi ben coneguda veu del cap de la meva esquadreta.

—Vuitanta-vuit!

—Està bé: pareu un moment. Amb el “Noranta-vuit” he perseguit dos torpediners enemics que navegaven proa a ponent, al llarg de la costa. Un s’ha fet escàpol, l’altre deu ésser entre Torre Giano i Torre Foce. Anau-hi vós i talleu-li el camí; nosaltres tornem a la cacera de l’altre.

Està bé!

Avant 88, coratge! Per l’amor de Déu no desmenteixis la teva fama de bon corredor, va!

I el torpediner, amb rítmic panteig, vibrant-li al suprem esforç el lleuger i gràcil casc d’acer, es precipita vers la costa, que, sota la blanca i difusa llum dels reflectors, mostra l’incert i caòtic amuntegament de la rocalla.

La nau enemiga ha de trobar-se entre el meu torpediner i la costa. Sens dubte prova de forçar la línia de bloqueig, passant amb gosadia insuperable, rasant els esculls. Brava!

Molt de valor, en veritat, ha de posseir-se per córrer de nit a tota màquina a tan poques braces de les penyes. Es necessari tenir una alta dosi de sang-freda per voluntària i deliberadament exposar-se al risc d’ensopegar de mala manera amb un pedra submergida.

Bravo, bravo, col’legal!

Som ja prop de l’espadat. La trèmula claror dels reflectors elèctrics de l’esquadra en continu moviment converteix les roques, esberles i cavitats de l’alterosa costa en fantàstica desfilada de monstruoses i desdibuixades formes que giravolten, dancen, es confonen, apareixen i desapareixen.

L’astúcia de l’enemic se’ns fa més i més palesa. Amb clara sagacitat estratègica, ha pensat aprofitar-se d’aquest torbellí d’ombres per confondre-hi la seva esquitllenta nau.

Dret a la torreta de comandament, faig jo, pres de la més viva ànsia i en veu alta, totes aquestes reflexions, que els meus mariners escolten i repeteixen:

—“Chille vò passá no guaio” (1) —comenta amb les dents estretes el timoner.

Corren sempre al llarg de la costa cap a Torre Fico, escorcollant

(1) Refrany popular napolità; esquivat aproximadament a la dita mallorquina: “Aquest cerca el que no té”. (Nota del traductor).

amb tota la nostra ànima posada als ulls, adés el torbellí d'ombres del roquisser, adés la fosforescent lluentor de les ones que lentament i pausadamet rodolen cap a la costa; térbola visió enfosquida i emmascarada pels núvols de fum que la nostra xemeneia llança.

De prompte, la nostra distància a terra queda, encara, acurçada per escantellat promontori. Sobre la llisa murada del penya-segat es dibuixa quelcom que baix, molt baix, s'esmuny ràpid, deixant enrera tosses i penyals. Es, només, una taca que a voltes es confon amb l'ombra de les roques per reaparèixer tot seguit, i marxa, sempre llisquent i vagorosa, fregant la dreta paret del promontori a la mateixa velocitat que nosaltres, sense avançar-nos ni quedar endarrera.

No hi cap el més petit dubte; és—no pot ésser altra cosa—un torpediner.

—Vet-lo allà! Vet-lo allà—criden els mariners i se'l mostren els uns als altres.

—Es un *Schichau* (1), comandant—me diu el nostramo.

Jo ni l'escolto: obsessionat per aquella fugidissa ombra i la seva absurda i vertiginosa ruta, faig inclinar poc a poc la proa cap a terra, cercant la manera de tancar-li el camí.

Però és precís córrer més i més...

—Maquinista—crido pel portaveu—: es faci honor. A tota màquina!..

Torno a mirar l'adversari.

Es comporta d'una manera admirable. No es pot ésser més ardit mariner. Calcul que marxa a menys de trenta metres de l'escarpat promontori, dèbilment i confusament il·luminat pels llunyans reflectors de l'esquadra, i rasant materialment els submergits esculls amb tal seguretat i precisió que jo sento ferit el meu amor propi.

Un personatge de certa novel·la anglesa, per a esperonar el seu cavall a l'embranchida final de la cursa, li crida barrejant imprecacions i afalacs: "Now, my beauty, my pride"!

I "now, my beauty, mi pride"! crido mentalment al meu torpediner una i altra volta, repetint inconscientment les paraules del cavaller anglès.

Sóc massa prop de terra—certament massa prop—; és una follia aquesta orba cursa. Ho veig, ho comprenc, però la meva ànima s'arborà al veure que l'altre és més agosarat que jo.

(1) Torpediner del tipus creat per l'enginyer alemany Ferran Schichau. (Nota del traductor).

I tot seguit, penso: si ell no ha varat, jo, és clar, tinc fons suficient...—Timoner, a estribord!

La proa està ja talment girada a terra, que el timoner em mira trasbalsat.—Dues voltes demana:

—A estribord, comandant?

Impacient, repeteixo dues vegades l'ordre.

Per moments l'adversari va quedant acorralat. Es veu ja perfectament la seva negra xemeneia, sense la faixa blanca, distintiu dels torpediners del meu partit, el seu pal, la seva tripulació agrupada, com la meva, a proa, el seu comandant dret, com jo, a la torreta, encorbat amb la mateixa actitud meva de màxima tensió nerviosa.

Correm proa a la costa a divuit milles per hora!

Impossible consultar la carta; no puc encendre el més petit llum, ni, molt menys, puc devallar a la cambra, perquè seria una insensatesa deixar el meu lloc en aquests moments.

Vull tranquilitzar-me, pensant que si l'altre encara sura és prova que hi ha fons. Fons? Qui pot assegurar que de prompte no ens falti l'aigua, estant, com estem ja, a cinquanta metres, tot el més, de la platja de Torre Foce?

Hem deixat enrera el penya-segat i tenim ara a la vista la blanquinosa faixa de sorra que arriba fins Acqua Traversa i davant la qual broda la ressaga argentada randa de escuma.

L'enemic—a la fi!—és a estribord nostre; li he tallat la ruta! Però si dubto un sol segon a fer marxa enrera, del meu pobre torpediner sols restarà un munt de ferralla.

Dono l'ordre. I així com el fogós corcer aturat en plena cursa al sentir la forta estrebada del fre, s'empina, esbufega i salta, també la meva nau a la brusca frenada de l'hèlix que amb sos poderosos batiments aixeca a popa ample mantell de bullidora i espasa bromera, primer tremola tota, vibra i s'estremeix, i després queda immòbil, sols gronxada suament per la llarga ondulació de la mar, i voltada d'un súbit silenci que semblen fer més pregon el fregadís del vapor escapant-se per les vàlvules, el xixiueig del petroli que crema a les calderes i l'apagada remor de les ones que a la platja moren.

Ja era hora! Escandallam dos metres i mig de fons; tenim—solament!—trenta centímetres d'aigua sota la quilla.

La nau enemiga ha parat també; més prop, això sí, que jo de terra, i albirem damunt la blancor de la platja la seva negra, quieta i silenciosa silueta.

Sembla haver renunciat a tot acte hostil. Serà que hagi embarrancat?—penso amb sobressalt.—Ah diable!

Però no, no pot ésser, hauria fet ja senyals. Doncs?..

Per fugir dels petits rompents que sospenen lentament el torpediner i es desfan després amb sord remoreig a poca distància de la proa, dono algunes palades endarrera. És, potser, una il·lusió dels nostres pobres ulls excessivament fatigats, però a tots ens sembla que l'altre torpediner fa també endarrera lentament.

Per les dues parts, silenci: cap dels dos vol ésser el primer a donar-se a conèixer.

Sóc jo, a la fi, el més impacient, i ordeno cridar-lo.

La veu del nostramo romp, aguda i clara, el silenci de la nit.

—Torpedineer!

Cap ressò de veu humana; sols la mar repetint incansable el seu panteix milenari.

—”Eh! mò risponde!.. (1) mormola amb mofeta el timoner.

—Torpedine e e e r!—crida a ple pulmó el nostramo, posant tot d'una l'orella a la boca del portaveu per a millor recollir el més petit so.

—Oh!—diu—, ha respost. Que li he de demanar?

—El número.

—Donau-nos..... el..... vooostre..... númerooo...!!

Com un eco retorna a nosaltres la paraula “número” i res més.

—El bot a la mar—crido.—Nostramo: anau-hi vós i preneu-li el número.

Dos homes salten a la petita embarcació i filen cap a la nau enemiga, seguits ansiosament pels nostres binocles.

S'esdevé, llavors, un fet inexplicable i desconcertant: el bot arriba a frec del torpediner, però no s'atura, segueix bogant i, passant-li pel costat, arriba a terra.

Els meus mariners, agrupats a proa, rondinen impacients i malhumorats.

—”Gesú! E chilli so' ceccati! (2) crida el timoner.

—Però vosaltres, els dels bot, que rediantres feu?—demano.

De terra ve una resposta que ens deixa bocabadats.

—Comandant: no hi ha ningú!

—Allà, allà més a estribord—cridem a la una jo i els mariners.

(1) Ai! no responen!..... En dialecte napolità. (Nota del traductor).

(2) Jesús! I aquells, s'han tornat cegos!—En napolità. (Nota del traductor).

—No hi ha res—contesta la veu des de terra.

No puc contenir la rialla.

—Escoltau, nostramo: ja em faig càrrec ja que duis molts de vespres sense dormir, però per l'amor de Déu!..... Anau endavant cap a estribord..... ara..... aquí!

Per tercera volta ens arriba l'incomprensible resposta:

—No hi ha ningú!

—E sciuto pazo o capo timone (1)—mormola de nou el timoner.

Em duc la mà al front, després als ulls; som una dotzena d'homes en ple ús dels nostres sentits, fets a tota mena de fatigues, habituats des de l'infància a veure dins la foscor, que ens mirem estupefactes els uns als altres.

Que jo pugui ésser víctima d'una al·lucinació, ho admeto; l'excessiva tensió nerviosa de qui, sol oficial a bord, fa quatre dies i cinc nits que navega maniobrant sense descans, pot fer-me, indubtablement, veure el que no existeix. Però tots aquests homes que amb mi han seguit les peripècies d'aquesta cacera, que han vist i han sentit lo que jo he vist i sentit?

Som, doncs, una colla d'al·lucinats?...

Esguardo al meu entorn; l'esquadra de creuers s'ha anat atancant des de la seva extrema posició de vanguardia a la nostra línia de bloqueig, cridada, sens dubte, pels tres llums vermells d'alarma, i navega proa a nosaltres il·luminant l'aigua davant la seva ruta amb els enlluernadors feixos de llum de llurs potents focus. Aquesta torrentada de llum va avançant, avançant i aviat agafarà de ple el meu torpediner i—grat sia a Déu—també a l'altre, sempre immòbil i silenciós.....

Es un instant.

Vet ací ja la llum sobre el 88. Em giro per a mirar a l'enemic i, efectivament, el veig. El veig, sí, donar un salt fuminant i prodigiós cap a ponent per a quedar de nou immòbil a la platja; ara, però, més negre, més perfilat, més prop, amb la seva tripulació arremolinada a proa i el seu comandant que es lleva el barret i el rabat contra la corbeta, exactament com jo...

El "bad language" que ha seguit després, ha estat solament meu...

Què més he d'afegir?

El meu cap-esquadreta, juntament amb un altre torpediner del nostre partit, cregué veure'n dos al llarg del roquissar de la costa.

(1) S'ha tornat beneit el Nostramo.—Sempre en napolità. (Nota del traductor).

Els perseguí corrent a tota màquina i a breu distància dels esculls per a donar-los caça, però com el cap-esquadreta per la seva major velocitat aviat s'allunyà del seu company, sols li quedà en vista un suposat torpediner enemic que ben aviat, també, li va desaparèixer al quedar ell més separat de la costa davant la cala-neia de Punta Fico.

Llavors fou quan em cridà.

Rebudes les seves ordres i una volta separats, corrent jo ran mateix de les roques retrobí l'imaginari torpediner enemic.

I fou llavors quan llançant-me com un foll al seu encaç i enardit al veure'l més coratjós que jo fregar sense por els esculls, sols per un voler de Déu no vaig perdre la meva nau, al marxar dret cap a la platja i a la màxima velocitat, per a tallar la ruta... (valor!)... a la meva ombra!

Tres torpediners dels quatre del nostre estol, s'havia escaigut trobar-se dins el camp de la somorta claror dels llontaníssims reflectors de Gaeta; l'eco després havia completat, agreujant-la en quant a mi, la fantàstica cursa. I tres comandants, tres tripulacions, cinquanta homes, homes de mar, sans i forts, curtits i experimentats i amb tants bons ulls al vespre com de dia, havien estat burllats d'igual manera, seguint l'ombra de llurs naus.

Jo, sobretot!

I ara, rigui qui no s'hi ha trobat.

Pocs dies després, finides les maniobres, vaig ésser cridat per un Almirall del partit adversari.

—I bé—va dir-me, somrient—. Com anat això?

—Doncs, miri, Almirall, em trobava...

.....
 Escoltant la meva narració, es posà seriós. I quan, acabada aquesta, li vaig preguntar:

—Si hagués investit el torpediner, vós m'hauríeu condemnat?

—De cap manera!—respongué—. Al contrari; escoltau: ço que vós m'heu contat pot servir d'utilíssim ensenyament tècnic i moral...—Escriuiu-ho.

Amèn!

Ho he escrit.

GUIDO MILANESI

(MIQUEL FONT I GOROSTIZA, trad.)

FIRA DE SANT TOMÀS

PER tot arreu indiots que s'estufen,
per tot arreu els pagesos mudats;
enguany la plaça té preus que escarrufen,
però tothom té els rebosts estibats.

Rengles de carros amb veles posades
omplen les Rondes cobertes de fang,
i a les tavernes de les Enramades
par que s'hi mudin les caixes del Banc.

De tota l'Illa, les gents més diverses
venen a fira a la nostra Ciutat;
venen els amos que paguen les terces,
amb els agatges que tenen pactat.

Porten cistelles de fruita tardana,
paneres d'ous i fermalls d'aviram...
Es l'abundor per la gent ciutadana
que no té mai l'altra fira d'*El Ram*.

*

Però guardau, que ara venen les lletges:
no és tot gaubança, que ve el desengany.
Prest us plouran les iguales dels metges
i els menestrals amb els comptes de l'any.

Prompte veureu les factures dels sastres,
per *deferència*, signat el rebut;
i les modistes faran tals desastres
que us deixaran el tresor mig eixut.

Si res hi queda, l'amor al proïisme,
per *bones festes*, la resta us treurà...
Però, si el temps encomana optimisme,
qui és qui s'enutja pensant en demà?

Comprem porcelles, capons i gallines,
i no mirem si s'aminva el cabal.
No recordem que la vida té espines,
que avui ja crema el tió de Nadal.

ANTONI SALVA

MATEU OBRADOR BENNÀSSER

(ESBÓS BIOGRÀFIC)

(Continuació)

“AMB un esbart de jovençans de Son Maymó i de ses possessions veïnades, mos devertiem tot l'any abastament. En acabar ses messes des segar, fèiem sa festa de ses *Acabaies*. En temps de batre, cada vespre, a sa lluna, armàvem un ball a damunt s'era, amb guiteres, guiterrons i mandúrries i bons glossadors que es solien aplegar per Son Maymó, amb sa gola des vin-blanc i des crespells que ma mare los donava; i mentres es bergantells i ses espigoleres ballaven *copeos* i *mateixes*, noltros atlots, damunt sa paia, pegàvem *sóteles*, cucaveles i bots i tombarelles.

Per les Verges, estols d'atlots anaven per ses possessions a cercar sa magrana. Per a Tots-Sants fèiem bunyols i oreianes. Es dia de ses matances, bons foguerons. Per a Nadal, anàvem a Matines a s'Oratori amb rests de molí encesos. En venir *Els Reis* no hi havia atlot que no anàs a sortir-los a camí, amb una taleca d'ordi i faves. En temps de *darrers dies*, remuiàvem tothom amb esquixadors, fèiem fresses i anàvem a beneir sa pauma, o es ram tot ple de dàtils, confits i flors de violer, i es dissabte de *Pasco*, mos aplegàvem amb qualque estol de fadrins, i trescàvem mig terme cantant ses *Sales* i es *Deixau lo dol*, fins que ses madones mos havien omplits uns quants covos de panades i flaons.

Per *Cincogema*, hei havia també festes i balls; i en arribar sa festa anyal des sant Patró, tothom anava a la vila, i era de veure aquell trui de gent esterna que acudia; pomes i vellanes a plaça; fira de bestiar; xeremies i tamborino; *altar fumat* i *missa de tres* i orgades a l'esglèsia; gegants i dimonis i cavallets i cossiers qui trescaven per vila; i corregudes en es cos, i processó amb banderes i penons, i murta, i ball, i coets i rodelles fins a mitja nit...

Un dia es mestre vengué a ca nostra i parlà amb mon pare i ma mare. Vaig sentir conversar de jo anar a estudiar a Ciutat. De tot d'una es cor em bategà depressa i llavor em vengué plorera sense sebre per què. He sentit dir que es cor mai és traïdor... Mon pare per tenir-me instruït i amb una carrera que, gràcies a Déu, no havia mester gaire, no feia cas de tenir-me lluny, tot solet, un any, o sis o deu. Ma mare no hi poria consentir i em volia devora ella; i perquè no me n'anàs, s'afluixava de carrera i de tot.

Un pare pot estimar molt un fii, el pot estimar més; però una mare l'estima millor.

Era natural que sa voluntat de mon pare triumfàs... Un dimecres dematí, en bon dilluns de Sant Miquel, partírem cap a Ciutat amb es missatge criat que menava es carretó... Tres dies després quedava col·locat a ca's Rector Ordinas (al cel sia ell); s'havia examinat d'ingrés a *Montission* i havia sortit bé".

Fins aquí les inoblidables "*Memòries*", on tan al viu recorda la vida camperola.

Reprenquem novament el fil de la narració històrica.

Llavors començava N'Obrador els estudis de segona ensenyança (1862-68) amb la mateixa aplicació que al poble nadiu, guanyant bon nombre de premis i medalles. Durant aquests anys de batxillerat convisqué a fora i a dins l'Institut, per llaços que estableix el companyerisme i la simpatia, amb En Marian Canals, el futur advocat de fama, amb En Miquel Rigo, l'arquitecte autor del projecte de Banc Balear, avui sucursal del d'Espanya, En Josep Taronjí, canonge del Sacro Monte, formidable polemista i cultíssim escriptor, amb En Manuel Guasp, notable advocat, En Bartomeu Ferrà, costumista i poeta satíric, tan volgut del poble mallorquí, i amb qui N'Obrador havia d'unir-se amb una amistat perdurable, N'Alexandre Rosselló, el polític i pedagog, En Joan Alcover, l'excels poeta, En Miquel Costa i Llobera, cantor sublim d'"El pi de Formentor" i de l'ànima mallorquina, N'Antoni Maura, el president del Consell de Ministres; en un mot, conegué i tractà tot un bell estol de joves, en qui Mallorca, no debades, posava les esperances més abellidores. N'Obrador començava a l'Institut les seves tasques d'estudiant juntament amb les d'un catedràtic meritíssim, En Lluís Pons i Gallarza, autor de poesies, meselles de vigorosa plenitud poètica, qui atenyen els honors merescuts de la immortalitat. Recordem, solament, "*La Muntanya Catalana*", "*L'Olivera*

Mallorquina”, “La Mort dels Montcades”, “El Treball de Catalunya”, per no retreure’n d’altres. Don Lleó Carnicer, també començava llavors les explicacions de les llengües espanyola i llatina, amb una autoritat màxima. El seu parer en qüestions lingüístiques era consultat i obeïda cegament la seva decisió. Era també feridora la seva ploma, talment un ganivet de dos talls, passejant-se en grat de port especialment dins composicions de caient epigramàtica i en articles político-religiosos, essent temuda per l’acritud amb què la manejava. El primer, emperò, excel·lia a tots. “Mestres, sí, n’hi havia encara—diu En Miquel S. Oliver—amb el do d’ensenyar, amb l’encís d’una paraula agradosa i escoltívola, i ningú que l’hagi sentit i hagi passat per la seva aula deixarà de posar en primer terme En Pons i Gallarza. Explicava aleshores Geografia, Història d’Espanya i Universal; però la seva vocació literària, el seu temperament de preceptista i crític transpasaven per tot i, ademés de Geografia i Història, ensenyava bon gust, elegància, sentit pulcre de les formes, i comunicava indirectament afició a la bellesa, a la poesia i a l’art, cosa que no passava, per desgràcia, en altres classes i assignatures, que eren certament les titulars i privatives d’aquests aspectes... En Pons tenia a l’ànima el sentit clàssic, no com un impuls de resurrecció formal a la manera de Carducci, o com ha assajat després, esplèndidament, En Costa i Llobera, sinó com a norma íntima, aplicable a tota mena d’assumpes, de metres, d’estrofes. Concentració, puresa, sobrietat de línies essencials... Per ell ens vàrem adonar, molts dels que començàvem llavors els estudis, que existia literatura i que l’amenitat i la gràcia eren els seus atributs indefectibles. De vegades l’explicació, segons que l’assumpte hi fos propici o afectés a les rels fondes del patriotisme català, sense sortir de to la seva veu melíflua i dèbil, prenia un calor comunicatiu en extrem, sortíem tots encantats i commoguts per aquella noble aflluència que era tot el contrari de la verbositat, per aquella netedat i elegància senzilla, que tan bé harmonitzava amb la figura alta del mestre i amb els plecs de la toga caient al llarg d’ella, amb dignitat patricia”. (1) He allargat aposta la cita de N’Oliver perquè presentava al viu la personalitat d’En Pons, que d’una manera indubtable exercí aquí un mestratge profitós damunt l’ànima de N’Obrador, emmotlant-la en part a semblança seva. Puix el mestre benemèrit sabé desvetlar en els joves les vocacions literàries, que destriava latents,

(1) Mestres i amics. Tom IV, pàg. 173-75.

preparant així una bella florida que engarlandà, magníficament, el temple de la Pàtria, fins aleshores gairebé desert. L'*Ateneu Balear*, nascut en aquell mateix any de 1862, sota el patronatge i l'inspiració d'En Pons, devenia també nou impuls per aquella brillant generació escolar, votada a coses grans i no menys el salonet obert a casa seva a tots els predestinats i conreadors de les lletres. Fora de la càtedra portava el seu mestratge fins a la intimitat casolana, aplegant entorn seu una partida de deixebles predilectes, a la manera de Víctor Hugo, amb Musset, Alfred de Vigny, Antony Deschamps, Merimée, Sainte-Beuve, Nodier i altres, desitjosos d'"exercir-se en les sensacions romàntiques", com observa Mme. Arvede Barine. N'Obrador també fou malalt de la malaltia de l'època: del romanticisme, per bé que dominàs en ell el seny damunt el sentiment. Romàntics foren tots els joves de la segona generació qui reberen encesa l'antorxa en la simbòlica carrera, d'aquells meritíssims precursors de la nostra renaixença, En Tomàs Aguiló, Quadrado, En Tomàs Forteza i En Jeroni Rosselló, tots baixos de figura, amb bigot i perilla a manera dels floralistes o mistralians, de veu fluixa i naturalesa feble, colgats tots dins un gran encongiment i modèstia, que es manifestava en un posat indecís. De tots ells en rebia N'Obrador el caràcter de modesta tímidesa, entremesclada amb un aire característic d'enyorança, segons ell mateix confessa en una de les seues "Poncelles":

Quan vaig despertar del somni,
trist el món me paregué,
i em vengué un ram d'enyorança
que no m'ha deixat mai més. (2)

ANTONI PONS

(Continuarà)

(2) Almanaque, pàg. 235.

L'AIMADA ESQUIVA

(TOCCATA E FUGA)

QUAN jo veig, nina galana,
del capvespre en el neguit
tos negres ulls de sultana
que d'amor m'han malferit,

i ta boca llaminera
negâ amb desamor discret
la paraula remeiera
de l'estrall que els ulls han fet,

comprenc quina mala lluna
fa ma estrella empal·lidî.
En gentilesa i fortuna
ets massa alta tu per mi...

Pots esperâ ésser princesa,
tenî un palau grandios;
que gaudeixi ta bellesa
un marit ric i plantós,

que t'envegin les amigues
les joies, l'auto, el darrê
vestit, i et voltin d'intrigues
i te'n surtis sempre bé.

Oh, el goig d'èsser la primera
en tot afer, amb l'albir
jugatejar falaguera
i lluir, lluir, lluir..!

*

Però si, amb mals averanys,
es fonen sens deixâ esteles
les il·lusions amb els anys,
ja n'arriaràs de veles!

Si a més del defalliment
que et porti adversa fortuna
manca ideal pretendent
a ta mà grassona i bruna,

canviarà el nostre joc:
cercaràs de ma amor tendra
el vell caliu per fer foc...
i només trobaràs cendra.

L'amor voldràs recollî
que antany trepitjares massa,
i et declararàs a mi.
I jo... (els homes som així)...
jo et donaré carabassa.

ANDREU ARBONA I OLIVER

EL CENTENARI DE SCHUBERT (*)

(1828 - 1928)

CERTAMENT l'ombra encisadora del gran músic vienès no ha passat enguay pel món musical tal com passà fa un any l'evocació beethoviana: intensa, forta, pregona, tumultuosa.

Aquest fet no respon primàriament a la diferenciació de categories imposada per la diversitat del Geni; és, abans de tot, un reflexe fidelíssim de la música i del caràcter dels dos artistes. Beethoven *viu* dins cada una de les seves obres. Ens fa l'efecte que les hagi rubricades amb la seva mà aspra i enèrgica, abans i després de compondre-les. Els mateixos silencis semblen recordar-nos imperiosament el vers del nostre poeta: *¡Beethoven és aquí!* Per això el dilecte Mompou va escriure, fa temps, tal vegada amb una mica massa d'ironia, que sobre la música de Beethoven, com sobre la de Wagner i la de Strauss, hi veia sempre un arc de triomf.

Schubert, en canvi, és dels qui s'amaguen darrera de la seva música. Diguem millor que desapareix dins la pròpia música. O encara amb més exactitud: si hom ens permetés traslladar a la terminologia artística una alta expressió eminentment teològica, diríem que Schubert opera quelcom comparable a una *transsubstanciació* de la seva personalitat dins la seva música. No és el músic home, com Beethoven. És l'home fet música. Per això mai no se sent dins la seva obra el pes de l'orgull ni ço que l'humanisme té d'impur i trasbalsador. Una guspira de bondat, d'ingenuïtat, d'innocència resplendeix gairebé dins totes les seves obres. De Schubert pot dir-se que el seu reialme no era d'aquest món, no perquè la seva música fos una afirmació sostinguda d'optimisme sobrehumà

(*) Notes preses d'una Conferència-Concert que l'«Associació Bach» dedica a la commemoració del centenari del músic vienès. El retard de la inauguració de la nova sala de concerts ha fet ajornar la celebració d'aquest acte i Mn. Thomàs ens ha permès, amablement, la publicació d'una part del seu treball.

com la del «pare» Haydn, sinó perquè tot i cantant la dissort i florint entre espines, extreu de la seva pròpia essència musical, independentment de tota altra font humana o ideològica, la flama necessària per a purificar i ennoblir exquisidament la seva expressió.

El caràcter i la vida de Schubert poden definir-se amb dues paraules que certs crítics incriticats han volgut desacreditar. Són dues paraules «lletges». Cal però que les escriguem. Schubert, de primer antuvi, practicava ço que hom diu irònicament «modèstia». La seva vida, a més, fou d'una «grisor» innegable. Schubert, vivint a la mateixa ciutat on Rossini triomfava i Weber s'obria un camí esplèndid i Beethoven mateix trasbalsava les conciències, era un artista modest. Vivia rodejat d'un petit nucli d'amics als quals aimava entranyablement. Les obres que escrivia amb una fecunditat insuperada passaven quasi gratuïtament a mans dels editors, i el pobre músic esdevenia víctima de la indigència. La seva timidesa era coneguda de tothom: sols a les petites reunions casolanes —les que després han estat famoses «schubertiades»— el músic gosava a recobrar i exhibir la força del seu geni. El modest Schubert era, fins i tot, un «provincià» que preferia la vida tranquil·la de Grätz a l'agitació de Viena. Però quina força i quina volada la de l'esperit d'aquest home humil que mai no arribà a perdre del tot l'aspecte de petit mestre de l'escola de Lichtenthal!

Per altra part, la «grisor» del seu viure és ben simpàtica. Ell no conegué les grans aventures, com Liszt, o Chopin: pobre jovincel tímid, d'aspecte desagradable, que solament vivia per la música i per als amics! Amb ells anava a missa els diumenges al matí, i a esplaiar-se al camp a la tarda. La vida d'un petit burgès amb més privacions que comoditats. La vida grisa. Però tanmateix hi ha grisors esplèndides. Hom es recorda sovint de la grisor del plom i de la cendra. Cal recordar-se també de la grisor de l'olivera. Oh, l'arbre gris de soca gloriosa, vivent i perdurable que il·lumina i exalta la testa quan el sol hi estampa la seva besada ardenta!

El geni de Schubert era viu i càlid com l'astre del dia. La seva ànima era clara, suau i pacífica com l'olivera. Ànima transparent i lluminosa. I a l'ensems, «ànima femenina», com ha dit el Mtre. Millet. Dins la dolçor del silenci, amb íntimes tremolors de juvenesa quasi adolescent, rajava l'oli viu de la música. I la música esdevenia cançó. Tota la seva vida i tota la seva obra són una cançó en el sentit més pur i més exquisit de la paraula. Avui, el seu record

refloreix també com una cançó d'un valor universal compatible amb el miracle del seu perfum interior, íntim i recatat.

Ens cal cantar amb el suprem cantaire si volem redimir el nostre art i alliberar-lo de certes impureses que podrien malmenar-lo. Ravel—per no recordar-ne d'altres—ens ha donat algun exemple ben profitós. Seguim-lo. Sense voler donar al fet la categoria d'una substitució absoluta que seria inoportuna i, a més, inútil, ens cal preferir a tota altra valor i suggestió, a tot pretexte literari, les valors pròpiament musicals per a la orientació i la creixença de la nostra música. No cal que diguem: *¡Beethoven* — o un altre músic— *és aquí!*, sinó: *¡La Música és aquí!*

Heus ací la lliçó que pot oferir-nos el centenari de Schubert.

MN. JOAN M.ª THOMÀS

MALLORCA I LA PINTURA

QUAN em vaig proposar d'anar a Amèrica a fer una Exposició de pintura de Mallorca sabia que hi trobaria una reacció contra la pintura que jo anava a presentar. No perquè sentin els sudamericans antipatia per les nostres coses, sinó perquè el caràcter de la pintura de Mallorca cau de ple dins la proscripció llançada per l'esnobisme contra l'art mediterrani.

Aquesta hostilitat, doncs, sabuda anticipadament, no em va fer desmaiar gens, sinó que em va donar més bé força per lluitar contra aquell ambient poc favorable, segur que, sinó tots els quadres que anava a exposar, gran part d'ells havien d'agradar malgrat la moda imperant. I així va ésser, efectivament. La prova està en la manera com es varen pronunciar els crítics de més prestigi que parlaren del certamen. Es clar que les obres que més agradaren varen ésser les que més allunyades estaven de la visió anatematitzada.

Però malgrat l'indiscutible èxit de l'Exposició, la impressió que vaig treure de l'ambient artístic argentí, més ben dit, de Buenos Aires, és que l'antimediterranisme ha arrelat allí amb una força no gens difícil d'explicar si tenim en compte que l'Argentina és un país jove, adolescent, amb una gran curiositat i un gran afany de saber i, per tant, camp abonat per fruitar-hi tota mena de modes. De la ignorància es sol passar a l'esnobisme. No convè, però, maleir l'esnob. Ho he cregut sempre una injustícia. Se li deuen més coses bones que dolentes.

No. Mallorca ja no té la significació d'altre temps en el món de l'art. Ja no està de moda com a motiu estètic entre els pintors aferrats a la veleïtat dels gusts. Va tenir el seu zenit en temps no molt llunyans. Quan l'imperi en el món de la pintura de l'impressionisme a l'aire lliure, quan el lluminisme era la suprema visió, la única aspiració. Aleshores, impulsats per les exigències del corrent triomfant, vingueren a Mallorca, sinó simultàniament en lapsus de temps relativament breus, tres afiliats a la escola impressionista—

Mir, Rusiñol, Meifren — afanyosos de captar l'enlluernadora llum mediterrània de la illa. Ells varen ésser els iniciadors de la no interrompuda peregrinació de pintors peninsulars i estranys que varen exercir un sà magisteri, el qual es va deixar veure ben aviat en les obres dels pintors indígenes. Però amb l'antiimpressionisme havia fatalment de venir l'antimallorquinisme.

¡L'illa d'or! El brill i resplendor que suggereix aquesta frase, posada en circulació amb èxit extraordinari en temps propicis, no pot ésser ja com altre temps sirena que atregui els pintors dominats per excés de modernitat. Els gusts estètics van avui per altres camins. Bufen vents contraris al Mediterrani.

Si volguéssim averiguar l'origen d'aquest fenomen artístic i la iniciació d'aquest desviament, hauríem de recular als temps de la decadència de l'"impressionisme" o "neo-impressionisme" i de l'aparició del "fauvisme" i del "cubisme", dues reaccions que, amb distints credos, varen irrompre en el camp de l'art amb un important disseny: el d'alliberar la pintura de la banalitat a què la conduïa el pseudo-impressionisme. Campions d'aquestes reaccions varen ésser Cézanne, Gauguin, Matisse i Picasso. La seva finalitat era reivindicar el sentit de la construcció amb una nova concepció d'ella i infondre a la pintura la vigoria perduda. Varen aconseguir-ho? Es indubtable que aportaren nova saba i alè encara no acabat.

La història de l'art, com la de la política i la de tota activitat humana, és una successió de reaccions i contra-reaccions. I allò que avui respectam ho enderrocarem demà sense pietat. Es llei de vida. El clàssic academicisme de David el va tirar per terra el romanticisme de Delacroix, que morí a mans de l'exaltat naturalisme de Courbet i Millet, víctima després de l'idealisme de Moreau i Baudry. Acceptem, doncs, com una cosa fatal, el desplaçament de la nostra illa, confiats que ha de tornar el seu resplendor. I recordant el postulat barojià que "tota generació és desinfectant per la que la precedeix i infecciosa per la que la segueix", acceptem-ho amb alegria en bé de l'art en general.

JOAN ALOMAR

ELS PETROLIS A MALLORCA

ALGUNES CONSIDERACIONS

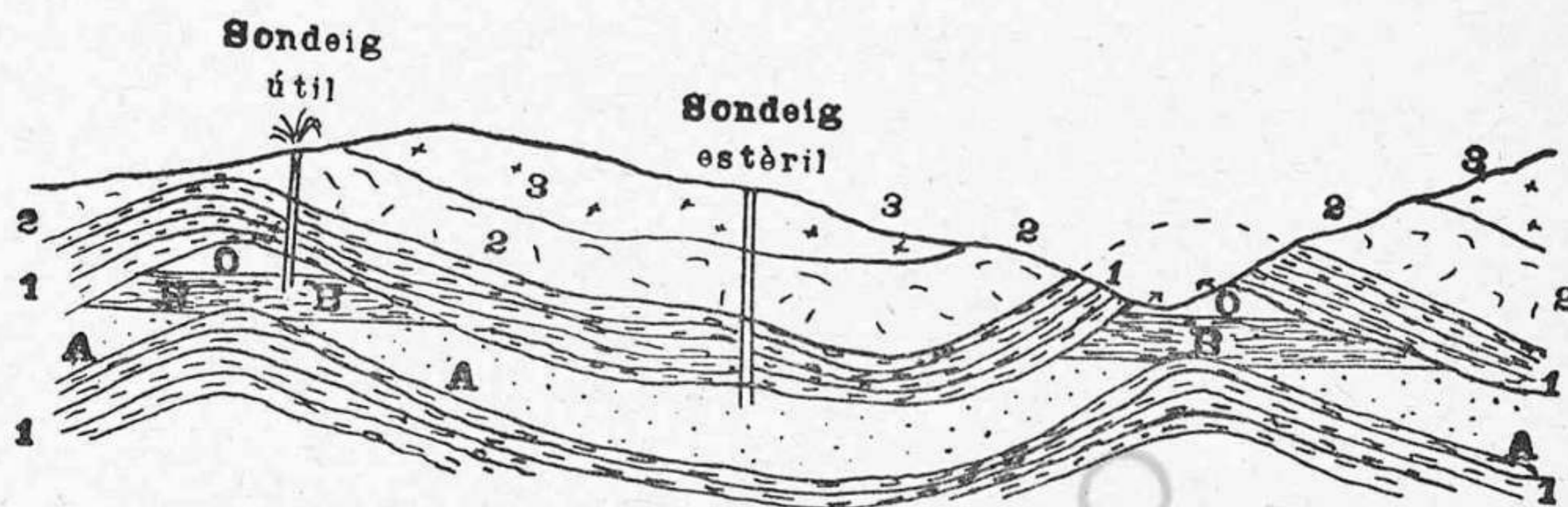
SOBRE LA SEVA POSSIBLE EXISTÈNCIA

FA algun temps va arribar a les meves orelles la notícia que s'intentaven fer, o s'estaven fent, a Mallorca recerques de petroli a base dels sondatges a gran fondària; l'amor a la meva terra em fa donar un crit d'alarma respecte d'aquesta qüestió. Potser no hi ha res més temptador que les investigacions petrolíferes; si el petroli surt, milionari en poc temps, però ¿i si no surt?, llavors la pèrdua del capital, en certs casos la ruïna i sempre la pèrdua de les il·lusions, que potser siga el pitjor de tot. A Mallorca això és més de témer que a altres punts, donada la nostra psicologia que tem especialment les despeses preliminars de tot negoci; no vacil·larem en desprendre tot el capital si una persona amb bona o mala fe ens assegura que hi ha una mina per a fer-nos rics, però, en canvi, no ens preocuparem de tractar de veure si allò és o no factible mitjançant un estudi tècnic previ, perquè ha de costar pessetes. Tothom recorda Mallorca, durant la guerra, amb la febre de fer pous de recerca de carbons, enterrant mils i mils de pessetes sense demanar un consell a cap tècnic que per pocs diners, relativament, hauria evitat aquelles despeses inútils i desencoratjadores. Amb el petroli pot passar igual o pitjor. Mallorca no és terra de petroli; però això no basta dir-ho, s'ha de demostrar i aquest és l'objecte del present treball.

* * *

El petroli no és una espècie química determinada. N'existeixen molts de petrolis: gairebé tots són diferents segons el jaciments, i inclús pot ésser que uns s'hagin originat per descomposicions de peixos, mentre que altres per reaccions químiques a l'interior de

Tall geològic per mostrar com entre dues capes impermeables (1), es pot trobar la capa permeable amb aigua (A) a la part de baix, petroli (B) al damunt, sobrenadant, i a dalt de tot els gasos (C) en el cas que la capa d'argila els impedeixi el pas. La figura fa comprendre com el sondeig es útil si es fa a l'anticlinal i estèril si es fa al sinclinal, on sols es troba aigua, generalment salada.

la terra o per descomposició d'aigües marines. Siga com siga, el petroli pot estar en plaça, o siga al lloc en què s'ha format, o bé per destil·lacions posteriors haver ascendit per encletxes i trobar-se a terrenys superiors; un dels mitjans de pujar el petroli és mitjançant les aigües ascendents, ja que el petroli tendeix a pujar al damunt d'elles a causa de surar.

Això fa que el petroli es trobi preferentment en els anticlinals que formen les capes dels terrenys, ben al contrari de les aigües, que es troben en els sinclinals; freqüentment l'un i l'altra omplen les encletxes de les roques entre dues capes d'argila o bé replenen els intersticis de capes arenoses compreses entre dues d'impermeables; en qualsevol dels dos casos la disposició és la que mostra la figura del gravat: aigua en els sinclinals i petroli a la cúpula de l'anticlinal i la part superior ocupada pels gasos inflamables.

Els jaciments petrolífers poden trobar-se a tots els terrenys. Els jaciments en plaça o primaris es formaven a les costes baixes, i d'aquí que a Europa es trobi predominantment en el Triàsic lacunar (Keuper), en l'Oligocèn lacunar i en el mateix Miocèn. Tant si eren formacions de costes baixes com lacunars, es depositava guix i sal; d'aquí que els jaciments petrolífers vagin acompanyats quasi sempre d'aigües guixoses i salades. El petroli emigrat es podrà trobar naturalment a qualsevol terreny que estiga al damunt del jaciment primari, ja estratogràficament, ja per moviments tectònics. La senya de petroli és l'existència de gotetes al damunt de l'aigua de manantials situat prop d'anticlinals; aquestes gotetes s'estenen formant maies irisades i untuoses, i això darrer les diferencia de

les maies ferruginoses, que són molt semblants. A més, les roques superiors fan olor en rompre-les i quan es freguen una amb l'altra, i a la destil·lació donen gasos inflamables i olis pesats, però això indica solament hidrocarburs que poden estar relacionats amb carbó de pedra o no estar-hi i que, de totes maneres, poden existir sense quantitats apreciables de petroli. Al Pirineu hi ha una sèrie de llocs on es veu la roca amb gotetes de petroli al damunt, i amb tot, tots els sondeigs han estat estèrils fins ara. No n'hi ha prou d'una impregnació, sinó que deu d'haver-hi un vertader dipòsit abundantíssim perquè l'explotació siga econòmica, i aquest dipòsit abundant exigeix una gran extensió contínua de terreny petrolífer i d'una gran espessor; així succeeix a totes les comarques petrolíferes.

A tota l'Europa occidental, les investigacions petrolíferes han donat mal resultat. A Huidrobo (Burgos) uns pous ordinaris es cobrien d'una capa de petroli que ha arribat a donar fins a 15 litres diaris i, no obstant, els sondeigs, un d'ells de 501 metres de profunditat, no han donat resultat. Per Andalusia se n'han fet varies dotzenes: un d'ells de 600 metres de fondària i varis de 400 que han donat gasos inflamables i qualque vegada petroli, la màxima quantitat del qual ha estat a la província de Cádiz, que va manar 80 litres en dos dies i llavors es va estroncar. En resum, a molts de jaciments ha estat trobat petroli, però sempre en quantitats insignificants que han estat una ruïna pels promotors. A Portugal s'ha arribat a 723 m. de fondària sense més èxit que a Espanya. A Itàlia es fan esforços desesperats amb pous de 1000 metres de fondària i, malgrat això, la producció màxima anual per tot el regne ha estat de 2500 tones, mentre a Bakú (Romania) un pou en un dia va donar-ne 15000! A França i Alemanya tampoc s'han obtingut resultats, excepte a Alsàcia, però àdhuc allí la producció de l'any 19 fou de 50.000 tones, xifra que cal comparar amb la producció de Galitzia, en una extensió anàloga que passa d'un milió de tones anuals. Decididament Europa occidental és mal país per petroli i Mallorca forma part de l'Europa occidental.

Aqueixes dades que acabam d'exposar ens mostren com cal ésser prudent a Espanya amb la qüestió de petroli per no agafar-s'hi els dits i el poc valor que s'ha donat als indicis superficials de què hem parlat i que sols serveixen per a fer concebre esperances que mai no han de realitzar-se. Aqueix any he visitat el sondeig d'Oix (Pirineu) pronosticant que no en trobarien i, en efecte, duita la seva perforació un centenar de metres més avall de

com estava quan el vaig visitar no s'ha trobat res i avui està abandonat.

* * *

Aplicant aqueixes dades generals a Mallorca, ens convencerem de la inutilitat de la recerca a la illa. En primer lloc els terrenys, per efecte dels grans moviments posteriors a llur sedimentació, estan laminats i reduïts a extensions molt petites; el Keuper forma episodis insignificants i sense sal; l'Oligocèn formava llacs de reduïda extensió i, per tant, impropis a la formació del petroli; el Cretàcic és Batial en tota la seva extensió i el Miocèn és marí amb excepció d'episodis insignificants, de manera que no tenim terrenys propicis per petroli en quantitats abundants. Tenim, això sí, calices i margues fètides en l'Oligocèn lacunar que donen olor d'hidrocarburs, però repetim que els jaciments són reduïts. A Sineu han muntat damunt el Miocèn francament marí, com he mostrat en un dels meus treballs. A Puigpunyent als jaciments d'hulla que En Fallot creu Miocènica i que jo m'inclino més a créure-la Triàsica, hi ha calices bituminoses que per destil·lació han donat olis i brees. Fa deu anys vàrem tenir ocasió de fer l'anàlisi d'una d'aqueixes i heus aquí el resultat:

Humitat.	1'1 %
Gasos inflamables (per destil·lació a 1.300 °).	215 m ³ per Tm.
Aigües amoniacals.	8'4 %
Productes volàtils condensables (brees i olis).	6'4 %
Residus	73'0 %

La quantitat de brees seria notablement augmentada per destil·lació a temperatura més baixa, a despeses de la quantitat de gas.

La calica, com a tal, és doncs de bona qualitat i indubtablement hauria estat un esplèndid negoci en temps de la guerra, però ara la cosa és extremadament dubtosa i sense un acuradíssim estudi previ fora molt perillós emprendre la seva destil·lació. De totes maneres, això no té res que veure amb l'existència de petrolis, ja que dita impregnació està més bé lligada a les capes d'hulla que sembla, per cert, ésser del tipus segon de la classificació de Gruner. Està comprovat que es tracta d'hulla per la reacció de Donath.

Tenim, doncs, que la reduïda extensió dels claps dels terrenys

que poguessin ésser petrolífers fa il·lusòria tota temptativa d'exploració per trobar quantitats de rendiment econòmic; per altra part, falten els grans anticlinals que permetin l'acumulació de quantitats aprofitables. Així és que es pot pensar en qualsevol negoci, per exposat que siga, abans d'invertir diners en recerques de petroli a Mallorca, ni tan sols a títol d'estudi preliminar; solament és possible, per bé que molt dubtós, que les margues bituminoses de Puigpunyent poguessin ésser objecte d'exploració industrial.

BARTOMEU DARDER PERICÀS

Les transgressions atlàntiques

II

LA TEORIA

ATENENT a la història geològica de l'Atlàntic nord, es pot considerar un doble origen en les seves aigües, i classificar-les en *aigües d'origen boreal*, fredes i de salinitat inferior a 35 ‰ i *aigües d'origen equatorial*, càlides i de salinitat superior a 35 ‰. Les del primer grup es subdivideixen en *àrtiques*, *abissals* i *continentals*; les equatorials són les *atlàntiques* pròpiament dites.

Les aigües àrtiques, que foren estudiades per Nansen quan la seva famosa expedició del Fram, tenen una salinitat molt feble en les capes superficials degut a la fusió dels gels; la temperatura és a la vora de 1° i formen els corrents freds de Groenlàndia i Labrador. Les abissals són les que es troben a més de 1.000 metres de profunditat a una temperatura de 4° i una salinitat sempre inferior a 35 ‰; estan en contacte amb les aigües polars de les capes inferiors. En les continentals la salinitat depèn de les aportacions fluvials i la temperatura està en relació amb la de la massa continental que li està en contacte. Finalment, les aigües equatorials o atlàntiques que tenen, com hem dit, una salinitat superior a 35 ‰ ocupen el centre de l'oceà nord; estan limitades per les aigües àrtiques i continentals i al fons per les abissals.

La teoria de Le Danois descansa damunt aquesta llei fonamental: *Quan dues aigües de temperatura i salinitat diferents estan en contacte, no es mesclen si és gran la seva massa.*

Després d'aquests preliminars, punts de partida de la hipòtesi, podem exposar aquesta. Els moviments de les aigües de l'oceà són d'ordre terrestre i d'ordre còsmic. Els primers, relacionats amb la rotació de la Terra, es manifesten a l'entorn del pol i de l'equador

i per això les aigües avancen des de Guinea a les Antilles; no obstant, per iniciar-se aprofita aquest corrent el de marea de les costes africanes i, en arribant a les Antilles, no entra a aquesta mar, ni al golf de Mèxic, sinó que es confon al sud de la Florida amb el corrent de marea que ve del golf, mesclant-se llurs aigües.

Són, per ara, desgraciadament desconegudes les causes que determinen els moviments d'ordre còsmic, però la periodicitat en què es realitzen demostra que estan lligats a fenòmens astronòmics. No interessen les aigües abissals, sinó que es limiten a les atlàntiques i a les que descansen damunt la planície continental (1).

Segons sigui el predomini d'unes o de les altres d'aquestes aigües tindrem una sèrie de condicions diverses: les aigües continentals fredes i poc salades marquen el seu domini per condicions hivernals; les equatorials, càlides i salades, tenen el predomini per condicions estivals.

Per les costes de França, les condicions hivernenques comencen cap allà novembre a desembre i acaben en el mes de Juny. Les aigües superficials són més refredades i més ràpidament, i aquest descens de temperatura motiva una disposició d'elles en forma de mantells d'igual salinitat i temperatura dispostos concèntricament a l'entorn de les terres emergides i paralelament segons la latitud, és a dir, que hi ha verticalitat absoluta d'isotermes (2) i isohalines (3).

Aquest fenomen constitueix *l'estabilització hivernal*. És constant en la forma i es presenta sempre que hi ha predomini de les aigües continentals. Sembla existir la tendència a aquest equilibri i els fenòmens de transgressió no en són més que una ruptura momentània.

Les condicions estiuenques, que comencen el juny i acaben el novembre, són degudes a un moviment de les aigües càlides i salades atlàntiques. Això constitueix la *transgressió*. Es manifesta aquesta amb una tendència de les aigües atlàntiques per acostar-se a la costa, avançant sempre damunt la planície continental. Les aigües en transgressió són principalment les superficials, que llenguen damunt les continentals i tenen una espessor de 60 metres, per bé que més al sud i a alta mar poden tenir-les de 300 metres.

Cap allà febrer i abril comença a iniciar-se, davant el Marroc,

(1) Planície continental, zona de la vorera continental que des del límit de l'immersió permanent davalla amb pendent suau fins a una profunditat de 200 metres, passat la qual hi ha un caire abrupte anomenat talud continental

(2) Isotermes, línies d'igual temperatura.

(3) Isohalines, línies d'igual salinitat.

aquest moviment; pel mes de maig ja arriba al SW de Madera i un lòbul davant Finisterre; al juny penetra al golf de Gascunya, i aquest mateix mes es manifesta una transgressió al SW de Penmarc'h; durant el juliol guanya les costes d'Irlanda i Escòcia i entra al mar del Nord; a partir del setembre segueix la seva ruta dins els mars septentrionals i durant els mesos d'hivern arriba a les costes de Noruega, gairebé fins a Spitzberg. A occident l'efecte transgressiu es deixa sentir durant el mes de juny en els bancs de Terranova.

Pel novembre comença el moviment de regressió; s'inicia aquest en el mar del Nord i s'estén durant el febrer pel conjunt de les aigües equatorials. En el mes de maig ens trobam amb el mínim d'extensió de les aigües atlàntiques o sigui que es produeix l'estabilització hivernal.

Quan el moviment transgressiu és cap al NE té un màxim de velocitat; aquesta és més petita cap a l'E i cap al S, com és el cas en el mar del Nord. A aquests desplaçaments el factor salinitat és menys variable que el factor temperatura.

Les aigües atlàntiques són de dues classes. Unes de salinitat 35 0/00 i 14° que són les del moviment transgressiu i altres de salinitat 35 0/00 o 35'5 0/00 i de temperatura 8° o 12° que per la seva major densitat tendeixen a guanyar el fons. Durant l'estabilització aquestes aigües ocupen el pendent de la planície, però quan ve la transgressió es troben preses entre les aigües superficials: i degut al seu pes es col·loquen baix les continentals i fermen les transgressions profundes que caminen sempre davant les superficials, de les que són una emanació.

El caràcter essencial del moviment transgressiu és la periodicitat, i pel fet de confondre's aquesta amb la de les mareas profundes es pot suposar que la causa de les primeres ho és també de les segones.

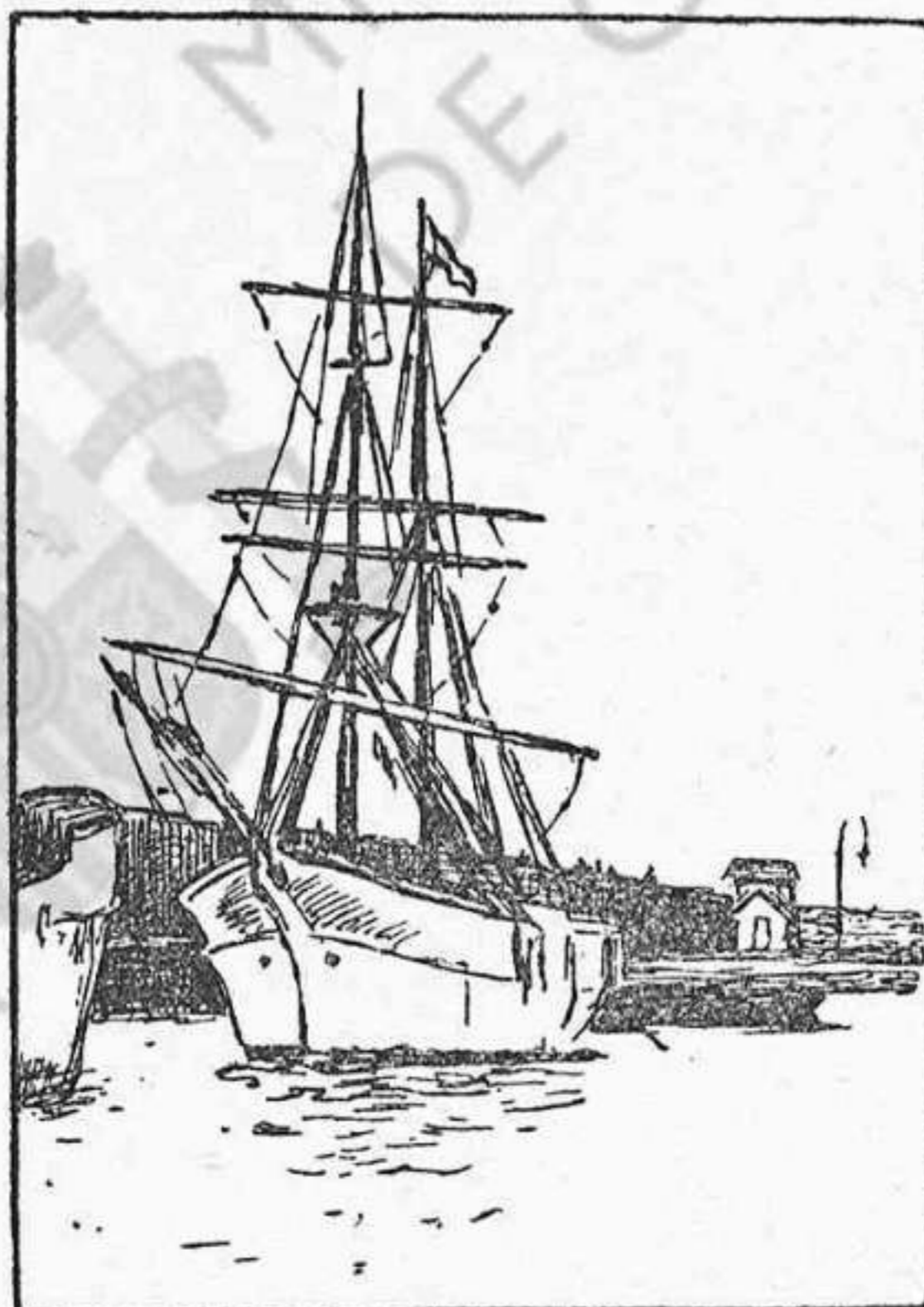
Estudiant el professor Petterson hora per hora i dia per dia a diferents profunditats la salinitat de les aigües de Gullman Fjord, situat a la costa W de Noruega, ha trobat variacions periòdiques d'aquesta salinitat amb relació a la declinació lunar, i aquest estudi li ha permès d'admetre l'existència de *mareas de salinitat*. Ha deduït Petterson que al costat de les mareas diürnes i semidiürnes hi ha les mareas profundes, susceptibles de gran amplitud, però la resistència oposada per les capes d'aigua de densitat diferent fa que sols sien apreciables en els períodes lunars de gran duració. Aques-

tes mareas són variables en l'amplitud del seu període. N'hi ha de semimensuals, mensuals, semianuals, anuals i seculars. Les anuals corresponen a les transgressions superficials i profundes i és aquest ritme anual el que els dóna el seu caràcter estacionari.

L'Institut Espanyol d'Oceanografia, per acord internacional, realitza les seves campanyes trimestrals per les costes atlàntiques i cantàbriques amb l'objecte de proporcionar dades per la confirmació d'aquesta teoria.

M. MASSUTÍ I ALZAMORA

P. Salvà de l'Allapasse

LLETRA DE VALÈNCIA

COINCIDINT amb la mort de l'any neixen dues coses importants: l'institució de tres càtedres (Art, Història i Literatura valencianes) i la *Col·lecció L'Estel*. Regentaran les primeres el marquès de Lozoya, el canonge Josep Sanchis Sivera i el nou acadèmic Fr. Lluís Fullana. Emmenarà la *Col·lecció L'Estel* el grup de «Taula de lletres valencianes». La *Col·lecció* té amples horitzons. Monografies, novel·la, poesia, història, epistolaris... Eduard L. Chavarri, coneixedor i admirador de Mallorca, donarà un volum de proses, impressions i records de viatge. La ceràmica valenciana serà estudiada pel competent González Martí. Navarro Cabanes, periodista, folk-lorista i escorcollador del nostre passat parlarà d'eixes especialitats que sap fer tan saboroses. Els joves donarem contes, versos, ensaigs... Dirigiu-vos a Guillem de Castro, 35, si us interessa.

Els nostres artistes han començat d'exposar l'obra feta a l'estiu, Andreu, el sorollista; Cuñat, el moderníssim; Moreno Gimeno, el que ens ha fet sentir l'encís de Mallorca amb els quadres de llums diàfanos. Bona estrena!

No li va a la ressaga la de la Casa de la Premsa — Pintor Sorolla, 5—on tenen, des del mes que correm, un amable i elegant sopluig els amics de l'actualitat,

Interessant, com ja sap tothom, l'Assemblea de periodistes.

Ravel! Ha estat entre nosaltres aquest músic. Als Jardins del Reial va dirigir. Ovació de la gran gentada mentre les blanques colomes endolcien l'àuria serenor del cel. Obres de Chavarri i Palau acompanyaren, dins el programa, la del mestre.

NAVARRO-BORRÀS

E L S L L I B R E S

FRANCESC Rossetti. "El Cabdill de l'ardidesa". Poema de dissort i gosadia. (Obrador tipogràfic de Toia i Tarragó). Mataró.—1928. 8º, 66 pp.

Molt agraïm l'exemplar que d'aquest llibre hem rebut. Es un breu poema èpicolíric en dotze cants i un pròleg, rimat amb alexandrins, hendecasíl·labs i octosíl·labs arromançats i en estrofes. L'autor vol insuflar en la trompa èpica, a través dels propis sentiments encoberts en la persona de l'heroi, el sentiment d'una patria nova qui sembla destriar-se d'enmig de les vagues penombres de temps i lloc qui circumden arreu tot el poema, no mancat a estones de cert entusiasme encomanadís. Es un llibre de joventut, promesa de florides futures.—G. C.

EMILI Darder. "Les malalties infeccioses". Coneixements de divulgació. (Imp. de J. Marquès Arbona—Sóller). 1928—35 pp.

N'Emili Darder ens parla de la lluita contra les malalties evitables, donant-nos impresa la conferència que va recitar en el "Foment de Cultura de la Dona", de Sóller, el dia 22 de març de 1927. Emili Darder, Cap d'Epidemiologia de l'Institut Provincial d'Higiene, és prou conegut dels nostres lectors, perquè nosaltres l'hàgim de presentar; és l'entusiasta de sempre, el propagandista infadigable, el científic popular enamorat de la professió i del poble; és el qui sempre ens espanta i ens fa viure en un ai! a l'objecte de prevenir les malalties infeccioses i contagioses.

El treball, interessantíssim d'En Darder, està dividit en les parts següents: Microbis i infecció.—I. Condicions referents als microbis.—II. Influència del terror o organisme.—Penetració i sort dels microbis dins els organismes.—Marxa i períodes de les infeccions.—Transmissibilitat de les malalties contagioses. Amb l'anunciat d'aquestes parts pot el lector conscient fer-se càrrec de la importància que enclou l'estudi que se'ns presenta, estudi al que dóna encara més interès el prestigi del seu autor.

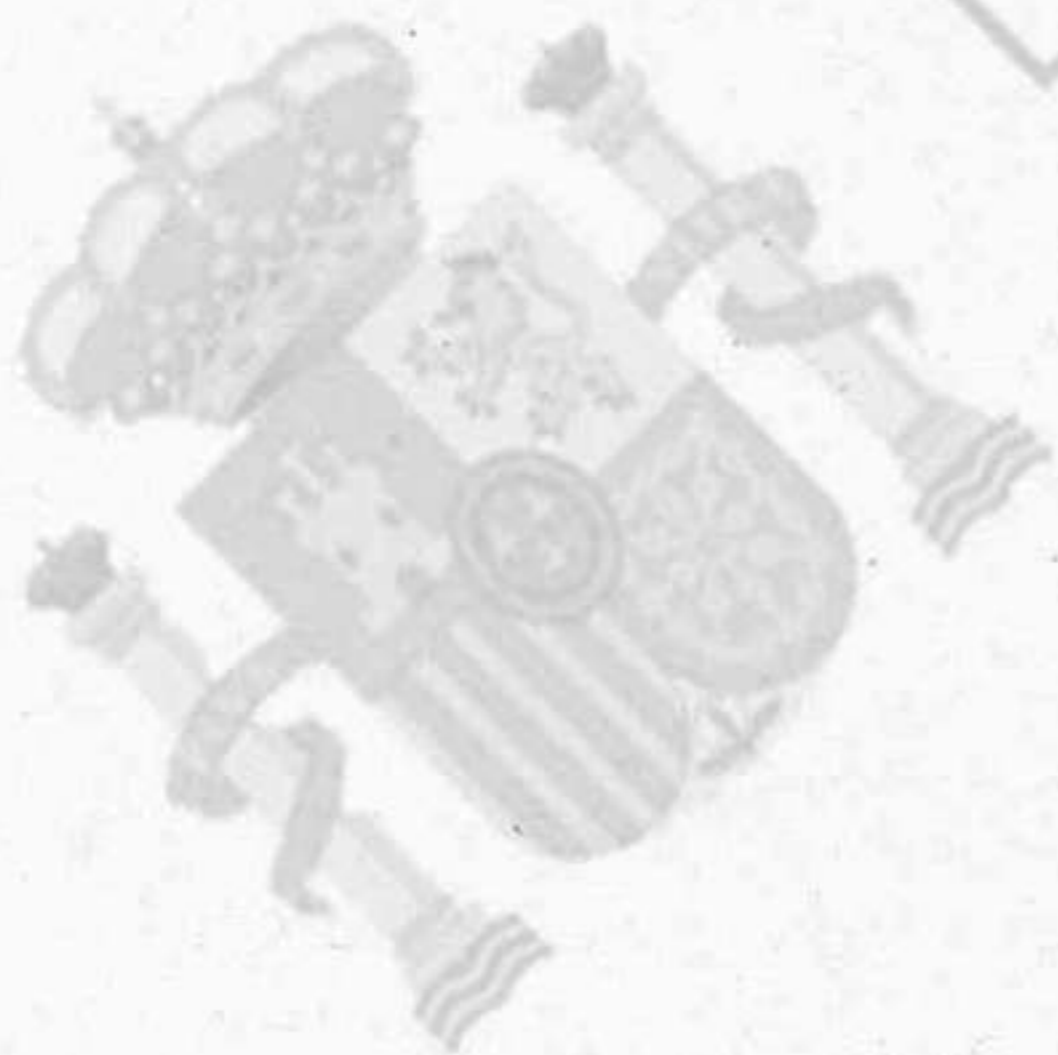
JOAN Llabrés Bernal. "Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Baleares". (Imp. Católica. Viuda de S. Pizá). Palma de Mallorca.—1928. 68 pp.

Hem rebut, i agraïm l'obsequi, un exemplar del llibret esmentat, guia de la Comissió de Monuments, redactada pel nostre amic i col·laborador, En Joan Llabrés, Vocal-Secretari de la mateixa. És un exemplar curiós i pràctic. Conté la llista del Corresponents a Balears de les Acadèmies de la Història i de Belles Arts de Sant Ferran, la dels Càrrecs acadèmics i l'índex dels Monuments Nacionals, i Arquitectònic-Artístics, amb una sèrie d'apèndix de vertader interès.

“OBRES de Joan Alcover”. Parlaments, Articles. Prosa i Poesia castellana. Vol. III.— Ilustració Catalana—Barcelona. 1928—350 pp.

Aquest és el vol. III i últim de les “Obres de Joan Alcover” que amb la pulcritud de sempre i amb el seu gust esmerat, ens ofereix l’activitat d’En Francesc Matheu, mitjançant “Ilustració Catalana” i els tallers de “La Renaixença”. Hi ha en aquest volum, a més de la darrera part catalana del nostre mestre, la literatura —prosa i vers— que escrigué en castellà, que encara que no tenguí (la part poètica) l’interés de la primera, és digna de conservació, com tot lo que és deu a ploma tan estimada per nosaltres. És, però, una vertadera llàstima la part ortogràfica que informa el volum, única màcula que ens el fa un poc estrany.

RECULLS DE FORA

El conegut arqueòleg italià, comte Ricard Filongieri de Candida Gonzaga s'ocupa en diferents treballs publicats a la Revista "Dedalo" de les obres de l'arquitecte autor de la nostra Llonja, En Guillem de Sagrera, i dóna interessants dades per la biografia d'aquest artista.

En el seu darrer follet "*La gran sala di Castel Nuovo di Napoli*", dóna també curiosíssimes dades referents a la seva construcció, la contracta de la qual signà Sagrera el 20 de desembre de 1452.

***

És realment lamentable la manera com s'escriu sobre coses de Mallorca a fora, mostrant una greu desconexió. Un lector desenfeinat sovint podria anotar inexactituds i traduccions de noms més o menys pintorescs. Volem palesar aquí les que llegirem en un llibre de text que es dóna a les Escoles Normals i que segurament la bona documentació dels mallorquins sabrà esmenar en allò que ateny a la nostra illa. El llibre suara esmentat es diu "*Ensayo de Geografia Regional de España, por Luis Doporto, Profesor de Geografia de la Escuela Normal Central*". Tot parlant de la serra Nord diu que no té més port acceptable "*que el de Sóller, unido a la capital por un ferrocarril que atraviesa la pintoresca y encajada garganta llamada Gorch Blau*". Prop de Manacor existeix "*la gruta del Dragón con el lago de Miramar..... Entre las nuevas industrias estan la de caldos fermentados; la de cartón, utilizando para ello el gamon, planta inaprovechada, y la destilación de maderas. La sierra norte se extiende por el Puig de Fleix, la Silla de Torrellas y el Puig Mayor, y unas veces tiene 1.445 m. y otras 1.500*".

***

Llegim amb vertader plaer, que la revista OC que es publica a Tolosa es converteix, a partir de primers d'any, en "Gasetta setmanal de Literatura, Art, Ciències i Esports", i serà l'organ de l'activitat intel·lectual d'aquell país. El cartell d'anunci, diu: "Les lletres catalanes, les lletres occitanes vessaran en les seves pàgines llur més valuosa producció i el comentari i la notícia de tot el moviment intel·lectual del món. Verb de dues cultures germanes i renaixents, situades a bell mig de l'Occident europeu, promet d'esdevenir la seva més completa, moderna, vivent expressió. Abundoses col·laboracions de les més famoses signatures, avaloraran, també, regularment, les pàgines setmanals d'OC".

Ens felicitem de la reforma de tan important confrare i desitjam amb viu interès fullejar el seu primer número. La importància que té aquesta revista no hi ha per què fer-la evident, ja que es prou coneguda: uneix amb llaços d'amor els països de parla occitana i catalana i els uneix amb semblants llaços ortogràfics, que fan possible la seva fàcil i agradable lectura.

Recomenam als nostres amics que es subscriuguin a OC, a l'adreça de Via Laietana, 28—5 A. Barcelona.

N O T I C I A R I

CONCERTS

Com anunciàrem en el darrer número, ens ha visitat aquest mes l'“Orquesta de Cámara”, d'Alacant, la qual sota la direcció del seu mestre Josep Juan Pérez ha donat quatre concerts, organitzats per l'“Associació Bach”, els dies 3, 4, 5 i 6, al Teatre Principal.

La vinguda d'aquesta orquestra ha remogut el nostre món artístic, no solament per haver-lo posat en contacte durant uns quants dies amb els corrents musicals moderns, ans encara per haver-li mostrat els resultats que es poden obtenir en una capital de província més reduïda que Palma quan no manquen entusiasmes i voluntat.

Heus aquí la lliçó que ens ha donat l'“Orquesta de Cámara”, d'Alacant: una lliçó de decisió i bona fe. Totes les dificultats que segurament deuen existir a casa nostra i que impedeixen que tinguem una petita orquestra, devien sorgir també a Alacant i, amb tot, han aconseguit posseir un conjunt instrumental no menyspreable.

Aquesta voluntat ferma traspua a través de totes les seves execucions. Podran ésser més o menys reeixides, però les falles que s'hi puguin trobar assenyalaran mancaments de tècnica, rarament d'estudi o d'assaigs per part dels executants.

Altra qualitat excel·lent de l'orquestra dita és la tria d'obres que constitueixen el seu repertori. Unes, pròpiament *da camera*, s'adapten del tot als seus mitjans d'expressió, per bé que —paradoxa aparent— són aquestes les que més posen al descobert els defectes d'aquesta agrupació. De les que són escrites per a gran orquestra se'n pot acceptar una versió per a orquestra reduïda per tal de no continuar desconeixent-les. I ara que ve a tomb volem expressar l'estranyesa de veure inclòs en el programa l'*Idil·li de Sigfrid*, de Wagner, pàgina admirable, però que no té res de desconeguda i que tocada amb tan pocs instruments produeix una sensació de pobresa que dona malestar a l'oient.

Tot això dit, sigui'ns també permès de remarcar que un esforç com el de fer venir l'“Orquesta” d'Alacant, es podia, creim, esmerçar millor en altra empresa. És ben difícil que un intercanvi cultural entre nuclis provincians pugui arribar a tenir qualque pic una valor efectiva. Se'ns ha dit que econòmicament aquesta sèrie de concerts ha donat un resultat negatiu. Calia preveure-ho. I en aquest cas, ¿no era preferible contractar una agrupació—més o menys nombrosa, això és igual—ja consagrada en algun fogar de cultura que per ell sol fos garantia de la seva qualitat?

L'existència de l'“Orquesta” d'Alacant és, sense dubte, ben beneficiosa per la cultura de la seva ciutat i comarca. Ho deim sincerament. Més amunt hem expressat com voldríem tenir aquí una agrupació semblant. Però si la tenguéssim, li aconsellariem que no sortís de casa. Aquesta és la nostra sincera opinió.

Passem, ara, a examinar la labor de l'“Orquesta de Cámara” en els quatre concerts.

Totes les primeres parts estaven dedicades a autors clàssics. La difícil facilitat d'aquestes obres és un escull que moltes vegades no els fou possible de sortejar i així, sovint, s'hagueren de limitar a dir les notes de la partitura. La *Simfonia en re (de Londres)*, de Haydn, restà sense gaire matisos; els instruments sonaren agres, disgregats, moltes vegades. La *Simfonia en sol menor*, de Mozart, especialment en l'*Andante*, perdè la seva gràcia, el seu perfil mozartià. En l'*Obertura de Les Noces de Fígaro*, de Mozart, fou el vent el qui es mostrà insegur en qualques entrades. El defecte que més sovint es produí en aquestes obres va ésser una manca de ritme potser deguda a la manera un poc vaga de portar el compàs el director. Les que millor executió obtingueren foren el *Coral variat de la cantata 140*, de J. S. Bach, la *Simfonia en re*, de Ph. E. Bach, i el *Ballet-Suite de Céphale et Pocris*, de Gretry.

En conjunt, es destacà molt més l'execució de les obres modernes, potser per tenir-les més estudiades, potser per ésser més fàcil dissimular-hi petites imprecisions de so o de temps que en les obres clàssiques ressalten tot d'una.

La única obra que feia de pont entre les que hem citat i les dels compositors actuals era l'*Idil·li de Sigfrid*, de la qual ja hem dit com sonava de migrada.

Falla, Esplà, Rodrigo, Rodríguez Albert i Halffter formaren la representació dels autors espanyols moderns.

Falla amb la versió per concert d'*El Amor brujo* ens confirmà, una vegada més, que és avui indubtablement el primer músic ibèric. Ningú com ell ha sabut copsar l'ànima gitana i deixar-la plasmada en sons. Va obtenir una bona interpretació i meresqué la repetició la *Dansa ritual del foc*, dita amb brillantor i energia.

D'Oscar Esplà ens donaren *El Contrabandista*, *A los sueños de bebé i Antaño*. Aquestes dues, escrites segurament amb anterioritat a la primera, es feren més entenedores al públic. Nosaltres preferim *Antaño*, glossa d'una cançó popular alacantina; l'altra carrincloneja un poc. *El Contrabandista* és una obra de més volada composta amb la preocupació de voler semblar modern. L'autor se'n recorda no més que de tant en tant i per aixó produeix un efecte d'insinceritat.

S'executà també *Sarabanda llunyana*, de Rodrigo, peça discreta que tocaren delicadament, i unes *Peces per a petita orquestra i piano*, de Rodríguez Albert, de les quals ens agradà molt la *Gavota*, que acusa unes reminiscències ravelianes molt marcades.

Ens donaren a conèixer la *Simfonieta en re major*, d'Halffter, visió de la música del vuitcents a través d'un esperit d'avui. Són particularment ben interessants l'*Adagio* (llàstima que al final evoqui el *Tannhäuser*, tan poc segle XVIII) i el *Minuet*. L'orquestra digué l'obra amb molt d'amor. El seu director en donà una explicació prèvia, a manca de no haver-se imprès en el programa com és costum de fer-ho pertot.

D'entre els autors estrangers destacaren, com dos fars sobre roca ferma enmig d'una mar d'intents i provatures, Débussy i Strawinsky. Del primer citat interpretaren unes *Danses per a piano i orquestra de corda*, delicadíssimes, i *Petite Suite*, de la qual en sobressurten *En bateau* i *Minuet*, dos petits joiells que foren molt ben dits. La *Suite n.º 2*, de Strawinsky, fou l'èxit d'aquests concerts i ens plau fer-ho constar, puix demostra en el nostre públic una intuïció, sinó una cultura, gens vulgar. No vol dir aixó

que no es sentís la rialleta mofeta d'algun bon senyor que probablement no s'escandalitza—i fa bé—amb la instrumentació i dissonàncies d'un jazz, però que es creu amb la necessitat de rebutjar-les quan porten la signatura d'un músic solvent. El mestre Juan feu observar, abans de l'execució, el caràcter caricaturesc de la *Suite*, ja que tampoc hi havia notes al programa. L'obra entrà de ple i agradaren, sobretot, el *Vals* i la *Polka*; hauríem preferit un so menys estrident de la flauta en el primer i que la *Polka* fos portada a un temps bastant més viu perquè no perdés la vivacitat pròpia d'aquest ball.

Interpretaren, encara, unes *Danses romaneses*, de Bartok, obra que no caracteritza gaire l'autor. Tampoc no era molt característica de l'estil d'Honnegger la *Pastoral d'estiu*, però això no vol dir que no s'escolti amb gust, tot fent pensar en alguns moments en la *Sisena*.

Glinka amb una *Kamarinskaia*, Palmgren amb una *Cançó de bressol finlandesa* i Goosens amb la seva peça *Pel Tarn* ens donaren unes mostres ben discretes de les respectives produccions.

De tots els autors interpretats el qui va ésser més discutit fou Poulenc, del qual s'executà *Moviments perpetus*. Hem de convenir que amb una sola audició no és possible fer-se ben bé càrrec d'aquesta obra, però no sabem, de totes maneres, fins a quin punt passada la curiositat del primer moment despertaria en nosaltres un plaer estètic.

Aquesta ha estat a casa nostra la tasca de l'«Orquesta de Càmara» alacantina. El seu director, el mestre Josep Juan Pérez mereix alabances sinceres per haver aconseguit formar aquest conjunt instrumental. No podem lloar-li igualment la tendència a voler dirigir sense partitura al davant, cosa que no fa guanyar cap mèrit i pot donar un disgust. No és més, fet i fet, que una forma de virtuosisme que sorprèn en un músic tan ben orientat en tants d'altres aspectes.—E. P.

GALERIES COSTA

En el nostre número passat anunciàvem l'obertura de les "Galeries Costa" per al primer de desembre. Efectivament, en aquesta data es varen obrir al públic les dites "Galeries". El dia abans de l'obertura el nostre amic Josep Costa va reunir al seu entorn els amics íntims i premsa local, i després d'admirar i gaudir de les bel·leses que dins l'establiment ha exposat En Costa, es va brindar amb xampany per la prosperitat de l'empresa artísticocomercial.

En Costa és prou conegut i no hem d'anar a descobrir la seva personalitat, especialitzada en els diferents rams de l'art. No solament ha sabut fer-se un nom com a dibuixant i caricaturista, amb el popular pseudònim de *Picarol*, i com a persona de gust per a projectes de decoració, etc., sinó que la solvència dels seus coneixements artístics li ha valgut la fama merescuda que té de *connaisseur* intel·ligent de totes les arts, especialment de les de Catalunya i Balears, i ha nodrit amb les seves adquisicions notables col·leccions, com la d'En Plaudiura, per exemple.

Amb aquestes referències no és estrany, doncs, que En Costa hagi pogut muntar aquestes *Galeries d'Art* que sota el seu nom funcionen al carrer del Conquistador de la nostra ciutat.

Les "Galeries Costa" seran una fita en els anys artístics de Mallorca. Es desconeixia, fins ara, ací, un establiment similar. Allà dins trobaran els col·leccionistes i els aficionats a les coses belles objectes de les més variades èpoques. Des de meravelles arqueològiques i vidres d'excavació, fins

als vidres moderns mallorquins que ara tenen tanta d'acceptació, Mobles, faianç, pintures, antigues i modernes. I fins i tot, un saló dedicat a Exposicions de Pintura, que ha estat estrenat amb una solemnitat artística: una exposició homenatge a N'Antoni Ribas (pare).—E. M.^a D.

EXPOSICIONS

ANTONI RIBAS

De dia 1 fins al 10, ha estat oberta a les "Galeries Costa" una Exposició ben interessant, especialment per a Mallorca. Es tracta d'una Exposició d'obres d'En Ribas (1845-1911) que guardava el fill d'aquell mestre, pintor també com el seu pare. Al dir mestre hem volgut qualificar de primera intenció, merescudament, l'obra d'En Ribas (pare), un dels pocs mestres de la pintura mallorquina feta per mallorquins.

Amb tot i ésser la seva obra ben coneguda i admirada, haurà estat d'un gran interès per a la generació actual de pintors mallorquins veure-la i poder-la estudiar en el conjunt d'aquesta col·lecció ben revisada i escollida que dona una idea completa de la seva obra total. L'exposició comprèn èpoques i procediments diferents de l'artista.

El nom de N'Antoni Ribas—junt amb els de N'Ankerman i En Bauzà—ompla tota una època de pintura mallorquina. Ell va ésser el pintor més destacat d'aquella època d'acabaments del segle passat. La seva obra va ésser abundant, el seu pinzell era fàcil i productiu, en perjudici, de vegades, de l'espontaneïtat de l'obra, però mai en perjudici de la seva tècnica, plena sempre de sabiduria. Tota família de qualitat tenia penjades a la seva "sala bona" obres d'En Ribas. Degut a la seva gran producció, podia llavors escollir, dintre l'abundància de la seva obra, la peça més viva, més fresca, més natural, que es quedava per ell. Això és, donava més aviat al públic el seu treball manual, i el producte directe de la seva comunicació amb la naturalesa anava a parar a la seva col·lecció de documents pictòrics, evidentment d'acord amb l'equivocat criteri artístic de l'època. No obstant, hem d'agrair encara que fessin així les coses en aquell temps, ja que aquell fet ens ha proporcionat l'ocasió de gaudir d'aquesta manifestació pura i saludable de l'art d'En Ribas. D'un Ribas que, malgrat el temps passat, resulta fresc i nou, perquè el Ribas conegut era més "fórmula pictòrica", més "còpia" del seu mateix original.

Sempre amb aquesta Exposició al davant, es pot dir que en el seu temps En Ribas va ésser un avançat. La pintura llavors produïa a Mallorca un post-fortunisme decadent. Encara que sense lliurar-se del tot de la influència d'En Fortuny—miniaturisme, detallisme—es veu que En Ribas cercava qualche cosa més; es posava davant la naturalesa i li arrencava coloracions que avui, no obstant el temps ja passat i les victòries dels "plein-airistes", encara sorprenen. En tot temps ha estat sempre més fàcil pintar moros amb espingardes de guardarroba i odaliques més o menys ajegudes damunt coixins, dins dels estudis. Però el vell Ribas fugia d'aquests motius. Se n'anava a la mar i pintava barques. Se n'anava a la muntanya i pintava oliveres. Hem vist molts pocs motius de la mar, en l'actualitat—de pintors mallorquins—que es puguin comparar als d'En Ribas. Hem vist pocs quadres d'oliveres, de tan suaus i belles coloracions com un d'aquells que hi havia exposats. La seva pinzellada, plena sempre de seguretat, de saber, de mestria. Tant en el detall de les miniatures, com en el "tacat" de les impressions, qualcuna d'elles meravellosa de frescor i espontaneïtat. En Ribas era un bon paisatgista. No era tan feliç en la figura, i ens aferma en aquesta

idea les mostres ja conegudes i les darrerament exposades. Malgrat, però, la falsetat de les coloracions de la carn en les seves obres, resta sempre el dibuix impecable.

Lo més "fort" d'aquesta Exposició, que el fill ha permès que es fes a la memòria del seu pare, han estat els tres dibuixos fets a punta de pinzell—dos d'oliveres i un de pins—. En ells se veu, sense artifici de cap mena, exposada tota la seva mestria. Aquests dibuixos tenen qualitats d'aiguaforts. Hi havia altres obres també d'importància en aquesta Exposició. Parlar d'elles d'una en una seria tasca inacabable. Totes elles mostren les fonts legítimes —López, Fortuny, Aleuza, Madrazo—on En Ribas va beure les ensenyances que el feren arribar a la mestria de la pintura mallorquina del seu temps.

GWYNYDD RUTH MORGAN

En el Salonet d'Exposicions de Margalida Mateu ha exposat del 1er fins el 15 d'aquest mes la pintora anglesa senyoreta Gwynydd Ruth Morgan una col·lecció de quaranta quatre obres—olis, aquarel·les i dibuixos. Si la senyoreta Morgan hagués eliminat algunes obres, el conjunt hauria sintetitzat millor la seva obra. La qualitat d'aquesta resta un xic diluïda dins la quantitat. No obstant, no deixen d'ésser interessants les aquarel·les i els dibuixos de la senyoreta Morgan. Els seus dibuixos són pulcres, i denota sensibilitat en l'aquarel·la quan no subratlla el dibuix amb tinta—una equivocació en el nostre entendre, puix en comptes de força el que els dona és duresa, i l'aquarel·la no ha d'ésser-ho mai, sinó tot lo contrari, suau i de formes tan sols indicades, lo que fa que l'aquarel·la sigui la tècnica pictòrica més femenina. En els retrats ha conseguit un bona semblança sense grans recerques. El seu dibuix és sempre correcte.

SIMEÓ CERDÀ

Aquest jove pintor exposà per primera vegada a "La Veda", del dia 2 al 15 del corrent. No va ésser una Exposició més, la seva. Volem dir que va ésser una Exposició original. Original, dins de l'originalitat que hi pot haver en uns dibuixos imaginaris, fantàstics, amb peixos estranys, amb visions del fons de la mar i d'una flora marítima convencional. Original amb els seus quasi "panneaux" decoratius, dins l'originalitat aquesta, preciosista, d'àrab oriental, grata a N'Anglada. Cada quadre de peixos d'En Cerdà era com una finestra d'un aquàrium. Com si els peixos de vius colors estiguessin vius, i s'acostessin al vidre, retallant-se en el misteri verd de l'aigua. Aquest és el seu millor elogi. Les notes que presentà eren fresques de color. En Cerdà demostrà aptituds pictòriques ben assenyalades.

JOAQUIM DOMÈNECH

En Xim Domènech exposà en el "Círculo Mollorquín" la primera desena del corrent una col·lecció de dibuixos i ninots. Els primers fets amb una tècnica d'ombres retallades amb la qual aconsegueix el moviment adequat que han de tenir les figures dels seus dibuixos. Els ninots, fets amb dibuix lineal, tenien certa gràcia.

JOAN FUSTER

El veterà pintor Joan Fuster ha exposat de l'11 al 23 del corrent una sèrie de quinze de les seves darreres produccions a les "Galeries Costa". L'obra d'En Fuster és prou coneguda. Aquest pintor fa trenta anys que està adscrit a l'escola lluminica i segueix fidel a ella. Aquesta nova sèrie d'obres no afegeix res, ni demostra res de nou en el seu art. Nosaltres, tot i admirant la naturalitat de l'obra del senyor Fuster, no som partidaris de les seves coloracions. Trobam els seus colors crus i poc treballats. "Dia gris" (visió de Palma) és, sense dubte, el millor de tots els quadres exposats per les fineses i delicadeses que mostra. No ha estat tan feliç en la concepció del "Pontàs" (Santanyí). La roca pareix que flota damunt l'aigua com un tros de suro i les aigües són bituminoses.—E. M.^a D.

NOTES D'ART

A "La Veda" s'ha inaugurat la primera Exposició del pintor Francesc Fiol. En parlarem en el número següent.

* * *

A ca Na Margalida Mateu estan exposades les obres de Ribera i Juan de Juanes procedents de la col·lecció del Marquès de Casa Ferrandell.

* * *

Dia 24 ha estat inaugurada a les «Galeries Costa» una Exposició de quadres de N'Antoni Gelabert, de la qual ens ocuparem en el número vinent.

MÉS FINESTRALS DE LA SEU

Dins el present mes s'han inaugurat dos nous finestrals a la nostra Seu, que responen, superant-lo, al mal gust dels anteriors. Una vegada més hem d'aixecar el nostre crit de protesta, no tan sols per la qualitat artística dels vidres, sinó també per la manera poc natural de com s'ha duit a realitat obra tan desencertada, i feim vots perquè qualche dia es compregui lleialment la nostra actitud i la necessitat de treure de la Seu uns vidres que tan poc li escauen.

L'ARQUEOLÒGICA LULIANA

Hi ha hagut a la prestigiosa Societat arqueològica de que feim esment, un canvi total de Junta de Govern, durant el present mes. Si el canvi obeís a la renovació ordinària de la Junta, res hi trobaríem d'estrany, però, no és així, la nova Junta ha sorgit per dimisió irrevocable de l'anterior.

Segons notícies, la causa de la dimisió esmentada ha estat la intrangència per part d'alguns elements, que pel seu càrrec sembla que haurien

EXPOSICIÓ FOTOGRAFICA RUL·LAN

El nostre distingit amic i col·laborador Gaspar Rul·lan ha obert, amb motiu de les reformes introduïdes en el local del seu estudi de Fotografia, una interessant exposició de retrats.

Tant pel gust que mostra la decoració del vestibul, com per la depurada tècnica de les fotografies exposades i selecció dels motius, ha rebut el nostre amic nombroses felicitacions, a les quals unim la nostra ben cordial.

CICLE DE CONFERÈNCIES A FELANITX

Ha continuat durant el present mes el cicle de conferències de divulgació cultural organitzat per la societat "La Protectora" de Felanitx.

Iniciat en el mes anterior amb la conferència que estam publicant a LA NOSTRA TERRA sobre Mateu Obrador i Bennàsser, la qual fou llegida pel seu autor Mn. Antoni Pons, han ocupat successivament l'atenció del nombrosíssim auditori que assisteix als esmentats actes el nostre amic Emili Darder que tractà sobre «Les Malalties infeccioses»; Andreu Crespí sobre «Les Estacions Prehistòriques de Felanitx»; Mateu Oliver i Capó sobre «L'Ideal en l'art» i Pere Oliver i Domenge sobre «La Germania».

L'èxit que assoleix aquest cicle de conferències és complet i amb tal motiu ens és grat felicitar l'entitat organitzadora.

Heus aquí un exemple encoratjador que hauria d'ésser seguit arreu de Mallorca.

LA NOSTRA TERRA desitja a
tots els seus lectors un bon any nou.

LA NOSTRA TERRA

DIRECTOR:

ANTONI SALVÀ I RIPOLL

Redacció i Administració:

Carrer de Palacio, 91. — Ciutat de Mallorca

Preus de subscripció: Any, 12 ptes. — Trimestre, 3 ptes. — Número solt, 1'25 ptes.

ESTAMPA D' EN FRANCESC SOLER. — SANT FRANCESC, 2 I 4. — PALMA DE MALLORCA

MINISTERIO
DE CULTURA

